Хмельницький національний університет
Гуманітарно-педагогічний факультет
Кафедра української філології

Галузь знань 01 Освіта /Педагогіка
Спеціальність 014 Середня освіта
Спеціалізація 014.01 Середня освіта (Українська мова і література)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Магістр

ВИВЧЕННЯ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО ФЕНТЕЗІ В ЗАКЛАДАХ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ: НАУКОВІ ТА МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ

КвР СОУм. 023056.01.02.00

студентки ІІ курсу групи СОУм-24-1 13.12 _____ Дарини ГЛАДКОЇ
підпис, дата

Керівник _____ 16.12 Любов ОЛІЙНИК,
підпис, дата кандидат філологічних наук, доцент

До захисту допускаю:
завідувач кафедри української філології _____ 17.12 Анатолій ЯНЧИШИН,
підпис, дата.....канд. філол. наук

Хмельницький 2024

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет	гуманітарно-педагогічний
Кафедра	української філології
Освітній рівень	магістр
Галузь знань	01 Освіта / Педагогіка
Спеціальність	014 Середня освіта
Спеціалізація	014.01 Українська мова і література
Освітня програма	освітньо-професійна

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувачка кафедри української філології
_____ Інна ЦАРАЛУНГА
12 жовтня 2023 року

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
ГЛАДКОЇ ДАРИНИ ОЛЕКСАНДРІВНИ

1. Тема роботи: «**Вивчення сучасного українського фентезі в закладах освіти: методичні та наукові аспекти**», затверджена наказом ректора університету від 26 серпня 2024 року № 60.

Керівник роботи – **Любов Олійник**

2. Термін подачі студентом завершеної роботи – грудень 2024 року.

3. Вихідні дані роботи

Сучасній українській фантастичні літературі присвячено чимало наукових розвідок таких дослідників як: Є. Бондина, І. Гречаник, А. Гурдуз, Н. Дев'ятко, Ю. Кагарлицький, О. Ковтун, О. Леоненко, Н. Логвіненко, Н. Мафтин, Є. Мелетинський, М. Назаренко, А. Нямцу, С. Олійник, О. Стужук, Р. Ткаченко, С. Хороб, Т. Чернишова, В. Чобанюк та інших. У їхніх роботах немає цілісного розгляду теоретичного, практичного та методичного аспектів вивчення жанру фентезі. Останнім часом дослідники активують свою увагу на вивчення фентезійного жанру у творчості сучасних українських авторів, серед яких і твори Дари Корній, проте вона недостатньо вивчена. Це й зумовлює актуальність обраної теми.

4. Перелік підлеглих розробці питань

— схарактеризувати фантастичну літературу як жанр художньої творчості;

— виявити різновиди сучасної фантастичної літератури, описати їх специфіку та ознаки;

— визначити місце та значення творчості Дари Корній для сучасного літературного процесу;

— охарактеризувати роман «Гонихмарник» Дари Корній за жанровими ознаками, проблемно-тематичними параметрами;

— розробити методичні рекомендації щодо вивчення фантастичної

прози у школі на прикладі творчості Дари Корній.

5. Графічного матеріалу немає.

6. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи

Розділ	Консультант	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання отримав
	НЕМАЄ		

7.Дата видачі завдання – 12 жовтня 2023 року.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з. п.	Найменування етапів дипломного дослідження	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Обрання теми кваліфікаційної роботи	Вересень 2023 року	
2.	Опрацювання наукової літератури з теми дослідження	Вересень 2023 року	
3.	Збирання матеріалу, його первинна наукова інтерпретація	Вересень – листопад 2023 року	
4.	Написання першого розділу кваліфікаційної роботи	Січень – квітень 2024 року	
5.	Апробування результатів дослідження шляхом здійснення публікації у збірнику наукових праць та участі у конференціях	Протягом 2024 року	
6.	Написання другого розділу кваліфікаційної роботи	Червень – жовтень 2024 року	
7.	Написання третього розділу кваліфікаційної роботи	Жовтень – листопад 2024 року	
8.	Оформлення «попереднього» варіанту кваліфікаційної роботи	Листопад 2024 року	
9.	Попередній захист кваліфікаційної роботи	Листопад 2024 року	
10.	Остаточне завершення кваліфікаційної роботи	Грудень 2024 року	
11.	Подача кваліфікаційної роботи на кафедру	Грудень 2024 року	

Студент _____ Дарина ГЛАДКА

Керівник роботи _____ Любов ОЛІЙНИК

Анотація

Тема роботи: «Вивчення сучасного українського фентезі в закладах освіти: методичні та наукові аспекти». Автор – **Гладка Д. О.** Науковий керівник – **Олійник Л. В.** Обсяг дипломної роботи – 74 сторінки, із них 69 сторінок основного тексту. Робота містить 86 джерел посилання.

Ключові слова: *фантастика, жанр, науково-фантастична література, фентезі, утопія, антиутопія, ідіостиль, міфологічна основа, образ, методика.*

Мета дослідження – здійснення комплексного аналізу фантастичної прози Дари Корній на жанровому та проблемно-тематичному рівнях, обґрунтування дидактичної моделі системного вивчення сучасної української фантастичної прози на уроках української літератури у закладах середньої освіти.

Згідно з поставленої метою було висунуто наступні **завдання** дослідження: схарактеризувати фантастичну літературу як жанр художньої творчості; виявити різновиди сучасної фантастичної літератури, описати їх специфіку та ознаки; визначити місце та значення творчості Дари Корній для сучасного літературного процесу; охарактеризувати роман «Гонихмарник» Дари Корній за жанровими ознаками, проблемно-тематичними параметрами; розробити методичні рекомендації щодо вивчення фантастичної прози у школі на прикладі творчості Дари Корній.

Об'єктом дослідження є сучасна українська фантастична література.

Предмет дослідження – художня своєрідність фантастичного роману «Гонихмарник» Дари Корній та особливості його вивчення у закладах ЗСО та ПЗСО.

У магістерській роботі проаналізовано наукові праці присвячені вивченню теоретичних студії про фантастичну літературу. Зокрема зазначається, що для фантастичної прози не притаманна стійкість жанрової форми, що доводиться наявністю її п'яти різновидів: фантастична літератури, наукова літератури, соціально-утопічна фантастика, фентезі та наукове фентезі. Найпопулярнішим жанром серед читацької аудиторії шкільного віку є фентезі. Літературознавці ґенезу жанру фентезі розпочинають з міфології, а письменники за основу беруть твори усної народної творчості.

Серед багатьох авторів сучасності, які працюють в цьому жанрі, помітне місце займає творчість Дара Корній. У її доробку знаходимо міське фентезі, темпоральну фантастику як різновиди жанру. Авторку часто звертається до міфології та язичницько-християнського синкретизму. У художніх текстах письменниці переплітаються містика, історія, психологія та культурологія. Це яскраво помітно вже в першому романі «Гонихмарник».

Крім того, сьогодні у закладах ЗЗСО у програмах з української літератури передбачено вивчення творів фантастичної літератури. Розроблено методичні рекомендації щодо особливостей проведення уроків української літератури з вивчення досліджуваного жанру.

Автор _____

ЗМІСТ

ВСТУП.....3

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФЕНТЕЗІ: ПРОБЛЕМА ДЕФІНІЦІЇ, ЖАНРОВІ РІЗНОВИДИ, ХУДОЖНЯ СВОЄРІДНІСТЬ.....7

РОЗДІЛ 2. ПОЕТИКА РОМАНУ-ФЕНТЕЗІ ДАРИ КОРНІЙ «ГОНИХМАРНИК» 19

2.1. Літературний портрет Дари Корній.....19

2.2. Художня своєрідність роману «Гонихмарник» Дари Корній: особливості жанру, інтерпретація та відтворення давніх українських міфів, образи.....30

РОЗДІЛ 3. ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ФЕНТЕЗІ В ЗЗСО.....38

3.1. Фантастична проза як складова навчальної програми з української літератури.....38

3.2. Психолого-педагогічні основи вивчення фентезі в ЗЗСО.....46

3.3 Методичні рекомендації щодо вивчення фентезі на уроках української літератури 50

3.4. Особливості вивчення роману «Гонихмарник» Дари Корній в ЗЗСО: практичні рекомендації.....57

ВИСНОВКИ.....63

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....67

ВСТУП

Фантастична українська література є важливою складовою цілісного розвитку національного письменства. Фантактика як елемент культурних традицій нашого народу сягає своїм корінням сивої давнини, крім цього, подібне явище можна помітити і в усіх національних світових культурах, оскільки і у фольклорних, і в авторських творах є згадки або навіть і цілі розповіді про якісь надприродні явища, містичні історії, незвичайні події тощо. Варто відзначити, що подібні тенденціє спостерігаємо не тільки у художньому слові, а й музиці, живописі, скульптурі.

У добу постмодернізму жанри фантастичної літератури стають особливо популярними як серед читачів (що дозволяє зарахувати ці твори до категорії масової літератури), та і в наукових колах. Здебільшого українські дослідники вивчають цей пласт літератури в контексті історичному розвитку, значно менше уваги приділяється специфіці жанру, його поетиці, особливостям сучасних творів. Деякі літературознавці досліджують проблематики фантастичної літератури. Одним із перших науковців, чиї наукові зацікавлення останніх десятиріч зосереджені на вивченні теоретичних, історичних та літературних аспектів фантастики, є А. Нямцу. Проте у його працях здебільшого описано тексти зарубіжних авторів, і лише іноді згадуються сучасні українські книги.

Загальний огляд сучасної української фантастики здійснили такі науковці: Є. Бондина, І. Гречаник, А. Гурдуза, Н. Дев'ятко, Ю. Кагарлицький, О. Леоненко, Н. Логвіненко, Н. Мафтин, Є. Мелетинський, М. Назаренко, А. Нямцу, С. Олійник, О. Стужук, Р. Ткаченко, С. Хороб, В. Чобанюк. Власне жанру фантастики присвятили свої розвідки М. Зеров, О. Ковтун, Є. Тамарченко, Т. Чернишова, В. Чумакова. Міф як структурний елемент фантастичного твору є об'єктом вивчення таких науковців як: А. Гурдуз, З. Лановик, Ю. Ковалів, Д. Наливайко, О. Потебня, О. Турган. Утопічний та антиутопічний елементи фантастичної літератури розглянуто у

працях Н. Логвієнка, М. Назаренка, Є. Нахліка, В. Соболь, В. Чобанюка.

Пропри численні дослідження зазначеного виду художньої творчості у наукових розвідках поза увагою науковців все ж залишається чимало питань як теоретичного, так і в практичного спрямування. Крім того, останнім часом український читач познайомився із цілою низкою фантастичних творів, серед яких і проза Дари Корній, яка є недостатньо вивченою у літературознавстві. Усе вище сказане робить тему нашого дослідження **актуальною.**

Мета дослідження – здійснення комплексного аналізу фантастичної прози Дари Корній на жанровому та проблемно-тематичному рівнях, обґрунтування дидактичної моделі системного вивчення сучасної української фантастичної прози на уроках української літератури у закладах середньої освіти.

Згідно з поставленої метою було висунуто наступні **завдання** дослідження:

1) схарактеризувати фантастичну літературу як жанр художньої творчості;

2) виявити різновиди сучасної фантастичної літератури, описати їх специфіку та ознаки;

3) визначити місце та значення творчості Дари Корній для сучасного літературного процесу;

4) охарактеризувати роман «Гонихмарник» Дари Корній за жанровими ознаками, проблемно-тематичними параметрами;

5) розробити методичні рекомендації щодо вивчення фантастичної прози у школі на прикладі творчості Дари Корній.

Об'єктом дослідження є сучасна українська фантастична література.

Предмет дослідження – художня своєрідність фантастичного роману «Гонихмарник» Дари Корній та особливості його вивчення у ЗЗСО.

Методи дослідження. Для досягнення мети роботи було використано історико-літературний (поглибити розуміння поетики фантастичного твору),

герменевтичний (тлумачення художнього тексту), історико-порівняльний метод (встановити спільне та відмінне різних жанрів фантастичної літератури на історичному розвитку). Також у дослідженні застосовано методи аналізу, систематизації, синтезу й узагальнення матеріалу при опрацюванні літературних і літературно-критичних джерел. Системний аналіз став дієвим ключем до глибинного розуміння ідейно-проблематичних та формального-змістових пластів художніх творів.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що вперше було здійснено спробу комплексного аналізу фантастичної прози Дари Корній в контексті сучасної української фантастичної літератури на прикладі роману «Гонихмарник», представлено методичні рекомендації щодо вивчення твору у закладах середньої освіти.

Теоретичне значення дипломної роботи полягає у розширенні наукових знань щодо самобутності сучасної української фантастичної літератури, особливостей цього жанру як різновиду письменницької діяльності Дари Корній. Отримані результати дослідження є основою для подальшого вивчення творчого доробку Дари Корній.

Практичне значення роботи. Отримані результати дипломної роботи можна використовувати при викладанні курсу «Історія української літератури» «Сучасний літературний процес», «Теорія літератури», на спецкурсах та семінарів з сучасної української літератури, або ж на лекційних заняттях зі вступу до літературознавства. Основні положення дипломної роботи можуть бути використані при вивченні курсу «Історія зарубіжної літератури» в закладах вищої освіти, «Література рідного краю» у загальноосвітніх школах Львівщини. Окрім того, матеріали кваліфікаційної роботи можуть слугувати основою для подальших літературознавчих досліджень.

Апробація результатів дослідження. Проміжні результати наукового дослідження було оприлюднено на ІІ Міжнародній науково-практичній

конференції «Міжнародні комунікації в галузі освіти» 21-21 березня 2024 р. (тема доповіді «Сучасне українське фентезі: ґенеза, особливості, персоналії»). Основні положення роботи викладено у статтях «Поетика сучасної фантастичної прози (на прикладі роману Дари Корній «Гонихмарник»)» та «Методичні рекомендації щодо вивчення фантастичної прози у закладах середньої освіти», опублікованих у збірниках наукових статей «Поділля. Філологічні студії» кафедри української філології та «Славістичні студії: лінгвістика, літературознавство, дидактика» кафедри слов'янської філології Хмельницького національного університету.

Структура та обсяг роботи. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури (86 позицій), додатків. Загальний обсяг дипломної роботи – 74 с.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФЕНТЕЗІ: ПРОБЛЕМА ДЕФІНІЦІЇ, ЖАНРОВІ РІЗНОВИДИ, ХУДОЖНЯ СВОЄРІДНІСТЬ

Сьогодні українські літературознавці не достатньо активно займаються розглядом проблемам фантастики, вивченням її теоретичних і практичних аспектів. Тривалий період часу цей жанр літератури належав до категорії не актуальних в Україні, зміни відбулися зі здобуттям України незалежності. Проте й досі деякі дослідники та читачі скептично ставляться до фентезійної літератури. Це зумовлено тим, що: 1) твори першого десятиліття незалежності містили соцреалістичні елементи; 2) на вітчизняному книжковому ринку не було таких книг, деякі видавництва не брали їх до друку, що призвело до звернення у видавництва інших країн; 3) фантастична література сприймається як легке, розважальне письмо, яке не здатне моделювати глибокі й серйозні проблеми, образи, концепції [12, с. 17].

Якщо поглянути на зміст сучасних журналів і академічних публікацій, стає очевидним, що дослідження української фантастики є рідкісними, а глибокі аналізи поетики цього жанру майже не зустрічаються. У праці "Історія української літератури XX століття" (під редакцією академіка В. Дончика), яка вийшла у двох томах в 1993 та 1998 роках, і в інших подібних виданнях, немає жодної згадки про українську фантастику чи авторів, що пишуть у цьому жанрі. Заповнення цієї прогалини є важливим завданням для літературознавців, і це підкреслює актуальність статті.

Нині в українському літературному процесі помітна тенденція до інтеграції фантастичних елементів у різні жанри, такі як детективи, жіноча проза, пригодницька та підліткова література. Фантастичні мотиви також знаходять своє місце у сучасних романах, повістях-притчах (зокрема, у творах Г. Пагутяк, В.Шевчука), історичній романістиці (творчість В. Єшкілєва, Дари Корній, Р. Федоріва, В. Шкляра), а також у філософській

прозі (Є. Пашковський, Ю. Андрухович). Світову славу отримали твори М. і С. Дяченків, В. Васильєва, А. Валентинова, А. Дашкова та інших. Такий сплеск інтересу до фантастичного відбувається не лише в літературі, але і в кінематографі, театрі та образотворчому мистецтві. Очевидно, що відбувається глобальна трансформація сприйняття фантазії в культурі, яка, можливо, за своїм значенням порівнюється з добою романтизму, коли фантастичне стало невід'ємною частиною культурного розвитку.

Фентезі розглядають як різновид фантастики, яку кваліфікують як жанр художніх літератури. У ньому шляхом введення вигаданих, уявних елементів створюється унікальний світ, відмінний від реального, сучасного. Головною рисою фантастики є наявність фантастичного елементу, якого не існує у реальності [12].

Великий тлумачний словнику сучасної української мови також при поясненні слова «фантастичний» акцентує увагу на витворів фантазії, казковості, чарівності, нереальності тощо [8, с. 1316].

Поняття «фантастика» походить від грецького *phantastike* і дослівно перекладається як «здатність уявляти». Уперше цей термін вжив французький літературознавець Ш. Нодьє у 1830 році в своїй праці «Про фантастичне в літературі». Наукова інтерпретація фантастичної літератури активно розвивалася у XX ст., що призвело до появи фундаментальних праць, авторами яких є Ю. Кагарлицький («Що таке фантастика?»), Р. Кайоа «Від казки до Science-Fiction», Н. Корнвел «Фантастична література. Від ґотики до постмодернізму», Ц. Тодоров «Вступ до фантастичної літератури», Т. Чернишова «Природа фантастики» та В. Чумаков «Фантастика та її види» тощо [67, с. 11]. О. Сайковська наголошує на тому, що «фантастика… впливає на формування їхніх (*читачів – Г.Д.*) філософських, світоглядних, політичних, соціальних, психологічних засад та орієнтирів. Кожного року до написання фантастичних творів залучається все більшекваліфікованих авторів…» [67].

Фантастичне, ірреальне та дивне присутнє в усіх національних літературах від початків письменства. З часом ця складова еволюціонувала, ставши на самостійний шлях розвитку у формі виду, категорії, методу, жанру, навіть цілої узагалі культуру. В. Мастиляк підтверджує цю тезу, зазначаючи: «… Спочатку, фантастика була літературою мрії, а потім виокремилися її жанри» [52, с. 91].

Через присутність у різних творах елементів фантастичного класифікація їх є проблемною. Зазвичай фантастику поділяють на три групи: наукова фантастика, фентезі та жахи. У спрощеному підході часто виокремлюють лише два жанри: наукову фантастику та фентезі. У цьому контексті під науковою фантастикою зосереджується на зображенні «можливого» у реальному світі, а у фентезі представлені події та явища – неможливі [12].

В українській літературі найпоширенішим жанром фантастики є фентезі, літературознавстві ж загаворили про цей пласт літератури в кінці ХХ – на початку ХХІ стст. У сучасному літературознавстві проблема дефініції поняття «фентезі» є суперечливою, що пояснюється відсутністю чітко окресленого визначення терміну. Ця обставина також стала причиною такого пізнього виокремлення фентезі як самостійного жанру літератури, а деякі науковці й до сьогодні не виділяють його окремо [7, с. 239].

Значення терміна «фентезі» можна пояснити з грецької «*phantasiu*» - робити видимим, та англійської «fantasy», що означає «фантазія».

У словнику-довіднику літературознавчих термінів фентезі схарактеризовано як «… жанровий різновид фантастики, характерний використанням ірраціональних мотивів чарівництва, магії, лицарства, зображенням віртуальних світів із середньовічними реаліями» [69, с. 113].

Сягаючи своїм корінням міфології, фентезійна література відтворює наші потреби та пошук істин буття. Таким чином, аналізований жанр є репрезентатором нашої уяви, це дозволяє вивчати важливі таємниці життя

без будь-яких обмежень часопростору.

Деякі науковці терміни «фантастика» та «фентезі» подають як синонімічні поняття, а у «Літературознавчій енциклопедії» останній подано як «… жанровий різновид фантастики, в якому використовуються ірраціональні мотиви чарівництва, магії, лицарського епосу, поєднані з реалістичною нарацією, змальовуються віртуальні світи із середньовічними реаліями, не технічною психологією» [30, с. 567].

Крім того, до сьогодні немає єдиного підходу щодо того, що таке фентезі: жанрова форма роману, літературний жанр, художній напрям тощо. Варто також зазначити, що все частіше дослідники віддають перевагу саме характеристиці фентезі як напряму.

У "Енциклопедії фентезі» Д. Гранта визначено, що жанр фентезі є одним із видів фантастичної літератури, в основі якого простежується використання мотивів міфу і казки [69, с. 16]. Ш. Егоф вважає, що фентезі — це сучасний літературний жанр, який не просто дозволяє втекти від реальності, але прагне її висвітлити, вказуючи на вічні цінності, що залишаються незмінними в різних світах. Вона зазначає, що фентезі показує альтернативні реальності, але водночас підтверджує, що існують універсальні цінності, які діють у будь-якому контексті [23, с. 60].

В Оксфордському словнику літературних термінів фентезі розглядається як «… загальний термін для означення художнього твору, який не призначений для реалістичної репрезентації знайомого світу. Ця категорія включає декілька літературних жанрів (чарівну казку, наукову фантастику, легенду, лицарський роман), описуючи вигадані світи, у яких діє магічна сила» [86, с. 546].

Гладка Д., аналізуючи монографію Н. Ситник, зазначає, що вона робить акцент на тому, що для фентезі притаманне зображення «… більшою мірою історії про Чарівну країну, а не про людей, що потрапили туди. У творах Толкіена образ Чарівної країни стає жанроутворюючим фактором» [12].

Частина науковців, таких як О. Ковтун, О.Леоненко, виводять фентезі та наукову фантастику із жанру фантастики, оскільки мають спільні риси. Р. Желязни наголошує на їхній спільній меті: «І у науковій фантастиці, і у фентезі ми використовуємо криве дзеркало, але не дивлячись на це,воно так чи інакше показує все те, що перед ним знаходиться… Воно робить особливий наголос на тих аспектах дійсності, які автор хоче підкреслити… це перетворює наукову фантастику і фентезі в особливий спосіб висловлювання про сучасний світ» [44, с. 17].

Сьогодні непросто класифікувати фантастику за жанрами. В наукових розвідках В. Карацупа, О. Ладиженський, О. Левченко, Т. Литовченко, Н. Савицька, А. Трокай та інші зустрічається широкий спектр жанрових варіацій фантастики, включно з соціальною та науковою фантастикою, бойовою і пригодницькою фантастикою, міфологічною фантастикою, утопією і антиутопією, гумористичною і сатиричною фантастикою, турбореалізмом, фантастикою жахів (хорором), дияволіадою, таймпанком, фентезі, апокаліпсисом і постапокаліпсисом, альтернативною історією і географією, готикою, містикою, філософським бойовиком тощо. Важливо зазначити, що ці категорії досить умовні, оскільки жанри часто переплітаються, створюючи щось нове і унікальне [12]. За твердженням А. Трокай, твори у жанрі фентезі не завжди піддаються логічному поясненню, оскільки вони базуються на фатумі, конфлікті між добром і злом, ідеї винагороди за подолання труднощів, а також елементах дива. Це вказує на те, що фантастичні жанри можуть перетинатися, формуючи нові комбінації, які не підпадають під класичні визначення жанрів [74, с. 29].

Популярними у сучасному світі також є жанри утопії та антиутопії: в утопії описують ідеальне щасливе суспільство, в антиутопії ми бачимо критику якогось суспільного ладу через його неспроможність надати забезпечити щасливе майбутнє. Ці жанти відтворюють реалії двох епох: перший – Відродженні з його гуманістичною спрямованістю, другий -

трагізм XX ст. [21, с. 69]. Ззавичай твори анти утопічного жанру демонструють читачу тоталітарну систему правління, раціоналізм, суттєві прогресивні зміни науці та техніці. Головним героєм таких творів є людина, яка готова за самопожертви в ім'я кращого майбутнього, вона бориться зі злом, яке найчастіше перемагає, але знищити людяність і доброту вона не здатне. На противагу 2ьому, в утопії побудовано ідеальну щасливу спільноту, крїну, де усі мають рівні права і насолоджуються життям. У праці «У лабіринтах утопії та антиутопії» Г. Сабата проаналізовано роботу «Захід Європи» К. Кеністона, американського науковця, який досить чітко висловився щодо природи обох жанрів: «Протистояння між утопіями та антиутопіями досить різке. В нашому баченні майбутнього образи надії поступилися місцем картинам відчаю, утопії, що були маяками, перейшли в застереження» [66, с. 38].

У сучасному літературознавстві виокремлюють три провідні напрями фентезійної літератури: класичний, історичний та науковий. У межах зазначених напрямів розвиваються героїчне фентезі, епічне фентезі, ігрове фентезі, історичне фентезі, гумористичне фентезі, пародія на фентезі, темне фентезі, ліричне фентезі, дитяче фентезі, міському фентезі, технофентезі [63, с. 17].

Героїчне фентезі зосереджується на пригодах окремих персонажів, які уособлюють архаїчне розуміння героя як особистості, наділеної надзвичайними здібностями. Такі герої не завжди виступають уособленням добра чи благородства, але завжди демонструють фізичну силу та сміливість. Їхні проблеми зазвичай мають локальний характер (помста, боротьба з чудовиськами, здобуття влади), тому найпопулярнішими формами викладу розповіді є повість чи оповідання. Світ, у якому розгортаються події героїчного фентезі, зазвичай нагадує середньовічну епоху. Яскравим прикладом є образ Конана, який за сюжетом проходить шлях від варвара до

короля. Засновником жанру вважається Р. Говард, який створив Конана та інших подібних персонажів.

Сюжети епічного фентезі формуються за зразком епосу. Головні герої таких творів змагаються із всесвітнім Злом, а події охоплюють увесь вигаданий світ або велику його частину. До класичних прикладів цього жанру належать «Володар Перснів» Дж. Р. Р. Толкіна, «Земномор'я» У. Ле Ґуїн, «Хроніки Амбера» Р. Желязни та «Відьмак» А.Сапковського.

В основі міфологічного фентезі поєднання міфу з художньою вигадкою. Наприклад, сюжет стародавнього міфу може бути перенесений у сучасний світ, або письменник створює власний міф, орієнтуючись на реальні міфології. Термін «міфологічне фентезі» був введений американським письменником, критиком і редактором Т. Віндлінгом. Прикладами є твори Р. Желязни «Бог Світла», Г. Л. Олді «Герой має бути один» та Н. Ґеймана «Американські боги» і «Діти Анансі».

В технофентезі поєднуються технології та магію, які у художньому світі можуть або гармонійно співіснувати або конфліктувати. Наприклад, у таких світах роботи можуть бути замінені големами, а електрика – добуватися з духовного джерела.

У темному фентезі поєднано жахи та готику, а дія відбувається у світі традиційного фентезі. Для таких творів характерні зображення суворого, безкомпромісного світу, де моральні категорії добра та зла відносні, а також присутність підступності.

Основною ознакою ігрового фентезі є те, що зображувані події розгортаються у минулому, у них задіяні міфологічні історики та широкоь застосовується магія.

У гумористичному фентезі ми бачимо порадювання наукового винаходу або висміювання відомих людей.

Ліричне фентезі занурює читача у неймовірну історію кохання у фантастичному світі.

У міському фентезі події розвиваються у якомусь сучасному місті, наприклад: у Львові в «Гонихмарнику» Дари Корній [31].

Проте ця класифікація не є показовою, тому існує чимало інших підходів щодо класифікації цього жанру, серед яких проблемно-тематичний, жанрово-стилістичний, хронологічний, нові під жанри [63, с. 18].

Наприклад, використовуючи «проблемно-тематичний принцип», виокремлено *містично-філософське, метафоричне, «жахливе» або «чорне», героїчне або «меч і магія»* фентезі [10, с. 18-19].

Жанрово-стилістичний критерій дозволяє виділити два типи фентезі: високе і низьке. «Високе фентезі, куди входять твори, в яких перед читачем постають повністю видумані світи, і низьке фентезі – твори, в яких надприродне переноситься в нашу реальність» [23].

Використовуючи хронологічний підхід щодо класифікації фентезі, науковці виокремлюють класичне або високе епічне та історичне. Зразком класичного фентезі став роман «Володар перснів» Дж. Р. Р. Толкіна. Зазвичай події у такому тексті відбувається у вигаданому минулому або в паралельній реальності. Розповідь у історичному фентезі відбувається на тлі реальних історичних подій [44, с. 14]. Деякі вчені виділяють ще й третій різновид – science fantasy, в якому поєднуються риси наукової фантастики та казково міфологічних традицій [23]. Сьогодні також виділяють романтичне, гумористичне, окультне, етичне, сакральне, гумористичне, сатиричне фентезі. Досить новим є сакральне фентезі, в основі якого містика, спілкування з потойбічним світом [63, с. 19-20].

Сучасні письменники в межах одного тексту можуть використовувати різні піджанри фентезі: містичне, героїчне, авантюрно-пригодницьке, філософсько-притчове, пародійне, гумористичне, фентезі паралельних світів, фентезі про сучасність, детективне та любовне фентезі. Це спричиняє появу значної кількості різновидів фентезі [12].

Варто зауважити, що деякі дослідники розглядають фентезі як субжанр наукової фантастики, інші надають йому статус самостійності, наділяючи жанр універсальними ознаками. Поєднання казки, міфу, лицарського роману тощо у фентезі пояснює «його повчальність, прагнення до гри і нав'язлива гуманність від казки, епічність, трагічність і хтонічна спрямованість від міфу, благородство і жертовність героїв від лицарського роману» [12]. За О. Буйволовим, жанровими ознаками фентезі є: *часопростір* (позаісторичний), *середньовічний антураж*, *магія*, характерна *система персонажів,особливий сюжет* [7 с. 242].

Фентезі як самостійний жанр літератури з'явився в Англії приблизно на початку XX ст., його основа були міфи і казки, а основоположником Дж. Р. Р. Толкін. Головна мета творів цього жанру полягала у возвеличенні величних воїнів, незвичайних істот. До кола найвідоміших творців фентезі варто записати таких письменників світової літератури, як: У. Ле Гуїн, М. Муркок, А. Нортон, Дж. Р. Р. Толкін та інші. Проте, варто зазначити, що історія розвитку фентезійного жанру має набагато глибші корені, розпочинаючись ще в давньогрецьких міфах. Сьогодні у цьому жанрі працюють тисячі авторів в усьому світі.

Що стосується власне української літератури, то тут ситуація дещо інша, оскільки лише в період незалежної України фентезі починає активно з'являтися в творчих доробках авторів. До повномасштабного вторгнення левова частка фентезійних творів була російськомовною, а українські автори не поспішали здійснювати їх переклади. Твори фантастичного спрямування сучасних авторів відзначаються чіткою орієнтацією на постмодерні світові традиції і плані форми та змісту. Для українського фентезі провідною є також романтична та міфілогічна складові творів.

Якщо прослідковувати фантастичну складову української літератури, то варто розпочати її генезу із усної народної творчості через легенди та казки, через вірування нашого народу – тобто саме фольклор є основою

фентезійного українського письменства. що ж стосується писемної оригінальної літератури, то тут варто згадати літописні сказання «Повісті минулих літ», написаних на основі народних легенд, Біблії тощо. Крім того, до цього переліку варто дадати «Слово о полку Ігоревім», проповідницьку, агіографічну та паломницьку літератури, вертепну драму, містерії, міраклі, мораліте тощо. Починаючи з кінця XVIII ст., з творчості І. Котляревського («Енеїда»), Т. Шевченка («Причинна», «Тополя», «Гайдамаки», «Сон (У всякого своя доля…)»), Г. Гвітки-Основ'яненка («Конотопська відьма»), можна говорити про новий етап розвитку цього жанру. Крім того, романтизм як провідний напрям початку XIX ст. вже в самій своїй основі передбачає наявність фольклорних традицій та елементу перетворення, казковості. Деякі вчені говорять початки «справжньої української фантастичної літератури» з творами М. Гоголя, називаючи «першим українським фантастом». Проте сьогодні, на наш погляд, через політичні та воєнні події в країні його постать є проблемною, оскільки автор свідомо обрав російську мову як основу для творення власних тексті, хоч і розповідав про український народ, його традиції та звичаї у таких творах, як: «Вечір на Івана Купала», «Ніч перед Різдвом», «Зачароване місце», «Вій» тощо. Дещо зменшення цікавості до фантастичного спостерігаємомо в період реалізму, проте переходова доба кін. XIX – поч. XX стст. змінила ситуацію. Фантастичними також можна назвати події зображені в драмі-феєрії «Лісова пісня» Лесі Українки. У Марка Вовчказнаходимо оповідання «Чортова пригода», яке, за оцінкою І. Франка, є «кращим оповіданням того часу» [77].

Творчість Панаса Мирного, В. Стефаника і М. Коцюбинського також відзначається наявністю творів фантастичного спрямування. У Панаса Мирного це твори «Сон» і «Казка про Кривду і Правду», В.Стефаника – оповідання «Синя книжечка» та «Сама-самісінька», М. Коцюбинського – «Тіні забутих предків» [28].

20-і рр. XX ст. характеризуються розквітом цього жанру, варто хоча б згадати перший в історії української літератури науково-фантастичний роман «Сонячну машину» В. Винниченка, якого О. Білецький кваліфікує як «перший за весь час існування нашої літератури» [6, с. 121]. А творчість письменників-шестдесятників І. Варшавського, братів Стругацьких, О. Шамілова стала основою для розвитку української фантастики в новому ключі. З появою твору Ю. Смолича «Прекрасні катастрофи» українська література отримала прекрасний зразок першої науково-фантастичної прози, за К. Волинським [11, с. 9].

Фантастичним варто вважати твори відомих українських письменників, серед яких: «Ключ» В. Шкляра, «Садівник з Очакова» А. Куркова, «Танго смерті» та збірка автобіографічних оповідань «Груші в тісті» Ю. Винничука.

У творчому доробку С. та М. Дяченків, володарів звання «кращі фантасти Європи», спостерігаємо наявність цілої низки фентезійних романів, а саме: «Ритуал», «Дика енергія. Лана», «Армагеддом», «Підземний вітер» тощо.

Одними з кращих фантастів є В. Арєнєв, М. Павленко, Дара Корній. Для нас науковий інтерес становть творчість Дари Корній, головна ознакою якої – возвеличення простої, доброї людини. У її текстах незвичайні сторіння відходять на задній план, бо людина – головна. Притаманним творчості Дари Корній є звернення до давньоукраїнських міфів, особливо помітно це в романах «Гонихмарник» «Зворотній бік темряви» та «Зворотній бік світла» та інших.

Таким чином, варто зазначити, що українське літературознавство приділяє недостатню увагу фантастичній літературі, хоча цей жанр має глибокий вплив на культуру і літературу в цілому. До здобуття незалежності України фантастика вважалася другорядною, однак ситуація поступово змінюється. Попри це, залишаються проблеми, зокрема скептичне ставлення

до жанру через стереотипи, відсутність видань у перші роки незалежності та змішання із соцреалістичними елементами.

До сьогодні немає єдиного загальноприйнятого визначення жанру фентезі. Дослідники виокремлюють три основні напрями фентезі: класичний, історичний та науковий, з яких виникають героїчне, епічне, ігрове, гумористичне, темне, міське, ліричне, дитяче, технофентезі, і навіть пародія на фентезі. Існує кілька підходів до класифікації фентезі: за тематикою, жанрово-стилістичний, хронологічний, а також виділяють нові піджанри. За тематичним критерієм фентезі може бути містично-філософським, метафоричним, "чорним" або жахливим, героїчним ("меч і магія"). Характерними рисами фентезі є відсутність реального історичного контексту, середньовічний антураж, наявність магії та чаклунства, які протиставляються законам фізики і природи. Центральним сюжетом часто є боротьба Добра і Зла, Світла і Темряви.

Інтерес до фантастики та фентезі у світі зростає, впливаючи на літературу, кінематограф і мистецтво. В українській культурі фантастика поступово інтегрується в різні літературні жанри, стаючи важливим засобом художнього осмислення життя.

РОЗДІЛ 2
ПОЕТИКА РОМАНУ-ФЕНТЕЗІ ДАРИ КОРНІЙ «ГОНИХМАРНИК»

2.1. Літературний портрет Дари Корній

Сучасна літературознавча галузь відзначається наявністю чималого доробку праць щодо аналізу великої прози, особливо романної, на жанровому, проблемно-тематичному, образному рівнях тощо. До цього переліку входить і фентезі, який сформовано як самостійний жанр з власними характерними ознаками в ІІ половині ХХ століття, що кваліфікує його, як один із новітніх напрямів письменства. Варто зазначити, що під поняттям «фентезі» розглядають не тільки літературні твори, а також сюди відносять сучасні кіноіндустрію, музичне та візуальне мистецтво.

Фентезі найбільше наближений до пригодницько-історичних романів завдяки поєднанню вигаданих і реальних подій. У таких творах персонажі стикаються з фантастичними істотами та незвичайними явищами, які не піддаються раціональному поясненню і не мають відповідника в реальній дійсності. Т. Жаданов у статті «Жанр фентезі вчора, сьогодні, завтра» дає тека визначення поняттю: «Фентезі – напрям мистецтва, який існує поза межами літератури. Якщо умовно визначити жанр фентезі як певний джентльменський набір, то є маги-барани-дракони, ельфи-гноми-благородні воїни, умовне європейське середньовіччя» [26].

Письменницька діяльність Мирослави Замойської, знана в літературних колах як Дара Корній, в сучасній українській літературі займає передові позицію, оскільки вона є однією з найкращих авторів фантастичної прози, а особливості її творчої манери визначають саме фентезійну спрямованість текстів.

Творчість Дари Корній сьогодні є предметом дослідження у багатьох літературознавців, серед яких К. Бачинська, А. Гурдуз, С. Олійник, С. Хороб.

К. Бачинська описала історію створення творів авторки, розкрила їх ідейний зміст, наголосила на новаторстві письменниці у цьому жанрі. У А. Гурдуза знаходимо праці присвячені вивченню міфопоетики та метагероїнь у романах Дари Корній. Фантастична складова текстів авторки розглянута у працях С. Олійник, С. Хороб займалася дослідженням специфіки жанрів творчості фантастки.

Дара Корній – відома сучасна українська авторка, родом з Волині, з села Секунь. Середню освіту здобува в с. Княже, що на Львівщині. Після закінчення навчання вступила до Українського поліграфічного інституту м. Львова на журналістсько-редакторське відділення. Разом із родиною проживає в Львові, працює в Львівській національній академії мистецтв, в музеї.

Творча діяльність письменниці розпочалася з дитячої літератури, її перші твори було опубліковано в журналах «Однокласник», «Ангеляткова література», «Крилаті», «Ангелятко».

Дара Корній є автором цілої низки творів, серед яких: «Гонихмарник» (2010), «Тому, що ти є» та «Зворотній бік світла» (2012); «Зірка для тебе» та «Зворотній бік темряви» (2013); «Зозулята зими» і «Щоденник мавки» (2014); «Крила кольору хмар» (співавтор Тала Владимирова) (2015); «Зворотній бік сутіні» та «Зворотній бік світів» (2016), збірка оповідань «Місячне насіння» та «Чарівні істоти українського міфу. Духи природи» (2017), «Сузір'я Дів» (2018), «Місяцівна», «Чарівні істоти українського міфу. Домашні духи», «Чарівні істоти українського міфу. Духи-шкідники» (2019), «Троян-зілля» (2021) та «Гонихмарниця» (2024) тощо [42].

Дебютним твором письменниці, який зробив її відомою, став роман «Гонихмарник» (2010), написаний для старшої доньки Дарини, аби вона відволіклася від розповідей про вампірів і пізнала красу української міфології. Із цим твором письменниця отримала 2010 р. третю премію на літературному конкурс «Коронація слова» у категорії «роман» як «Дебют

року» від видавництва «Друг читача». Наступного року роман «… став лауреатом премії асамблеї фантастики «ПОРТАЛ-2011» — «Відкриття себе» імені Володимира Савченка. Після публікації першого роману Дара Корній отримала неофіційне звання "української Стефані Маєр"» [59]. Наступні романи «Зворотній бік світла» і «Тому, що ти є» також отримали відзнаки на конкурсі «Коронація слова – 2011», «Коронація слова – 2012» як «Вибір видавців». Дара Корній – українська авторка, яка з-поміж багатьох письменників спеціалізуються на жанрі фантастики, та за вагомий внесок відзначена почесним званням «Золотий письменник України».

Романи «Зворотній бік світла», «Зворотній бік темряви», «Зворотній бік сутіні» та «Зворотній бік світів» становлять тетралогію, об'єднану сюжетом. У цих творах сучасний світ переплітається із давнім, а реальний вимір – з ірреальним. У центрі обох світів, як їх рівновага, знаходиться дівчина на ім'я Мальва. Дара Корній називає свого персонажа так не випадково, оскільки ця рослина для українського народу є символом та оберегом оселі, квіти мальви мають цілющі властивості, про це згадується у Святому Письмі. Проте героїні не подобається: «Ну що то за дурня така – Мальва. Теж мені – цвєточєк-лєпєсточек-кульбабик, напрягає і все» [32].

В усіх романах вказаної серії Дара Корній порушує також релігійне питання. В першу чергу, це стосується самої Мальви, бо вона – дочка Верхи, жінки воїтельки з племені амазонок, створених «з поливного аромату, медових квітів степу та з морської солі» [32], та Стрибога: «Чорні бездонні очі, темна сила та безжальна ненависть, - саме таким усім вбачався батько головної героїні…. Стрибог – великий темний безсмертний, коханий її матері, доньки цар-матері Вітри» [33]. Це давній світ, а в сучасному дівчина живе в звичайній родині. Змішування відбувається через здатність Мальви подорожувати в часі, яку вона відкрила після зустрічі з Птахою, поводирем між двома світами, яка є дружиною Стрибога. Завдяки цим мандрівкам

Мальва дізналася історію своєї появи, зрозуміла, що таке добро і зло, світ темряви та світла, сутність усіх богів [33].

Усі романи тетралогії містять одну основну проблему – протистояння двох світів: світлого й темного. Втім, авторка майстерно демонструє, що межі між ними є умовними: темний світ здатен проявити добро, тоді як у світлому можуть виникати негативні риси. Читач поступово усвідомлює, що саме в темряві зароджуються любов, взаєморозуміння та підтримка, в той час як у світлому світі часто панують злість, підступність і зрада. Завдяки цьому підходу Дара Корній розкриває глибину істини: Всесвіт прагне до гармонії та балансу між світлом і темрявою. Ці протилежності, на перший погляд, утворюють цілісність.

2014 року вийшов друком перший роман, створений у співавторстві з Талою Владмировою, «Зозулята зими». Ця творча співпраця стала цікавим синтезом двох літературних стилів авторок: Дари Корній – майстрині романтичної фантастики, зокрема міського фентезу, та Тали Владимирової - творця малій прозі, в якій інтегрує фольклорні мотиви, міфологічні образи та прадавні вірування, звичаї та традиції українського народу.

За жанром твір «Зозулята зими» є містичним романом, зразоком міського фентезі, основою якого є міф. Фантастична складова у ньому розкривається через особливості зображення часопростору: тут немає чітких вказівок на місце й час дії, лише зазначається, що все відбуваються в переддень нового року у невеличкому провінційному містечку, яке називають «місто-монстр». Також містичність тексту підкреслено різними образами: «напівпрозорі діті» (потерчата), яких бачать головні герої, та які щезають після «нещасних випадів» з «сильними світу цього»; Георгіна-Марина здатна воскрешати мертвих та підбурювати душі до пости; відьма Тетяна; вампірка Інна; дівчина з надзвичайними здібностями Руслана; директор детективного агентства «М.А.Г.» та «спеціаліст по чортівні» Арсен; [35]. Крім того, у романі паралельно існують пертинаючись два світи:

реальний – звичайний, буденний та магічний – потойбічний: «Інна та Олег – то паралельні світи, які, як відомо, не перетинаються. Чи все ж поєднуються?» [35, с. 173].

Багатозначністю відзначається концепт зими, бо це пора коли: безперервно падає сніг, хурделиця, тому герої не можуть побачити стежки та потрапити до хатини; дітки, «заручники хатини», хворіють через холод; холоднеча робить людей черствими, не спроможними проявлять любов, співпереживання, відкривати серце; снігова завіса робить душі дітей прозорими. Тому для «особливих» вона навіть вигідна, про це говорить вампіра Інна: «Зима – це час для тих, кому байдуже до стужі» [35, с. 103], тому « трапляється чимало того, що неможливо влітку» [35, с. 104].

Наступний твір авторки – роман «Щоденник Мавки», також є зразком української фантастичної прози. В основі містично-любовного роману «Щоденник Мавки» притчі, казки та легенди українського фольклору. У міфології «мавкою» вважають дівчину із розбитим її серце через зраду коханого. Головною героїнею твору є Магда як втілення образу мавки і загалом усіх зраджених жінок: « Я – Мавка! я душа мами верби. Її кров та її серце. Чи житиме моя матуся, коли я її залишу? Ніколи про це не запитувала, та звідкись знаю, що житиме, бо навіть вона знає, що рано чи пізно я назавжди від неї піду. Не на одну ніч чи на день, щоб побавитися зі своїми сестрицями. А назавжди. З Мавками таке завжди трапляється. Де мама верба це переживе, вона стане прилистком для іншого юного серця, і буде довгими зимовими ночами розповідати добрі казки, колихати на своїх руках-віттях» [41]. Далі героїня описує свою зовнішність у порівнянні з подібними до себе істотами: «Я – Мавка. У мене каро-зелені очі та довге темне волосся. Я не схожа на жодну зі своїх посестер. Бо вони всі блакитноокі білявки чи синьоокі русявки. Я – інша, бо народилася в найтемнішу і найдовшу ніч. Душа юної дівчини, яка вміла любити, та не змогла втримати ту любов, заблукала в нашому лісі, втомлена заснула посеред білої галявини і... Тоді

народилася. Я. Мама верба каже, що мої очі при народженні були наче аметисти, та коли настала весна – вони враз змінили барву. Весна ! я люблю весну. Вона ніжна та лагідна, наче матуся. То вона подарувала мені своєї смарагдової барви, і мої очі посвітлішали… Я – Мавка» [41]. Рефрен «Я – Мавка» авторка використовує для підтвердження міфологічності образу.

Зміст твору ближчий для жіночої аудиторії, в ньому розкрито глибину жіночої душі, розповідається про зворушливі життєві ситуації та непросту доля героїні через виклики сучасного світу. "Щоденник Мавки" розповідає про самотність і біль нещасної Мавки, її невзаємне кохання та пошук гармонії, вона намагається реалізуватися у чужій для неї реальності. Відкриваючи сторінки цього твору, читач може знайти спокій, рівновагу та умиротворення. Вже в передмові читач потрапляє у ситуацію, здавалося б, буденну, проте частково містичну: «Для Магдалени світ зруйнувався тієї миті, коли її чоловік, оголосив, що має коханку – молоду, вродливу, успішну. Гранітна плита, яка була дахом її старого світу, впала… та не прибила, а, навпаки, вивільнила Магду. Та щоб усвідомити це, спочатку треба було дістатися дна… Учорашня сіра миша зі зболеним поглядом перетворилася на жінку, яку вона бачила вві сні, – красиву, впевнену, владну… Мавка, яка вміє зачаровувати чоловіків та розбивати їхні серця – але у власне не пускати нікого. Та життя плете свої візерунки, і одного разу два шляхи, яким долею судилося бути одним, зійшлися… Та не все так просто. Бо кохання може стати оманою» [41].

Мавка в Дари Корній постає перед читачем сильною, цілеспрямованою, вольовою жінкою, здатною протистояти несправедливості, карати зрадників, а не як наївне дівчисько, яке піддається чоловічим чарам, звабі. Саме тому Чугайстри намагаються уникати з нею зустрічей, оскільки остерігаються, що «вихопить душу» [41, с. 148]. Таке представлення образу вирізняє його від фольклорного, оскільки Магда мститься лише безчесним чоловікам-звабникам, а порядних – не чіпає. Окрім мавки, й інші герої – чугайстер,

Доля, Смерть, перелесник, своїм зовнішнім виглядом та особливостями характеру відповідають міфологічному зображенню [41].

Повість «Петрусь Химородник» занурює читача в історію України, архаїку, де активно діялихимородники – чаклуни. Навіть анотація до книги сповнена образами чарівних істот: «У найчарівнішу пору року, на Івана Купайла, коли сходить на землю Сила Сварожа, коли превеликої моці набувають духи, добрі й лихі, Петрусеві доведеться шукати чарівну квітку папороті. І під час того іспиту від його мужності залежатиме доля не тільки людей, а навіть самих богів. Проти нього постане лихе воїнство підступної Мари. І пропав би Петрусь, згинув би… але ж серед його друзів – Домовик Дрім і Лісовик Пугач, Віла Жива й сестра її Стрига. Але ж так хочеться повернутися додому, та він не простий дванадцятирічний хлопчик, він – химородник» [38].

У книзі розповідається про пригоди дванадцятирічного хлопчика Петруся за часів козаччини. Ріс герой в звичайній родині: батько його був козаком, який на час розповіді був у поході – звільняв земляків з турецького рабства, а мама важкою працею заробляла на прожиття. Петрусь мав тітку, хоча взаємини у них не складалися: «Тітка Олена – мамина сестра. Така капосна, ну що! Зовні сестри ніби й схожі: обидві кароокі, ставні, чорнобриві, білолиці… Проте вдачі різної. Тітка Олена – гостра, як лезо шаблі, неспокійна, як грозове літо, й жадібна, як суха земля на воду. Про неї баба Орина каже: "Всім по сім, а мені таки вісім". Мама Ярина ж навпаки – лагідна, як весняне сонце, погідна, як літня днина і щедра, як волинська земля» [38, с. 6].

Сюжет повісті характеризується наявністю чималої кількості фольклорних і міфологічних образів, серед яких знаходимо домовика Дріма, Лісовика, пічника, нічниць, покутника, злиднів, дворового, хлівника, блуда, перестрічника, перелесника, болотяника, чура тощо; тут також фігурують боги слов'янського «пантеону»: Велес, Дажбог, Жива, Коляда, Купайло,

Лель, Перун, Сварог, Світовид,Сокіл-Рік, Стрига, Ярило та інші. У наукових колах твір через це твір кваліфікують як словник істот.

Незвичайність Петруся першою помітила мати: «Ярина несамовито бігала лісом, шукала сина. Може, задрімав десь під кущиком чи замріявся. З Петрусем таке іноді трапляються, бо він у неї особливий, сприйнятливий. Вміє чути те, на що інші ніколи не звертають уваги: шепотіння трави, мову вітру, жебоніння води. Допитується частенько: "Мамо, я чую, як вони розмовляють, сваряться, тішаться, але не розумію їх. чому?"» [38, с. 54].

Наступний етапом розвитку фантастичного жанру Дари Корній став роман «Сузір'я Дів». Авторка, резюмуючи текст книги, описує і значення назви, і її символічність з одночасним введенням у фабулу: «Є таке сузір'я, в якому кожна жінка від народження має свою зорю. Є така й у Василини – представниці давнього шляхетного роду Коморовських. Мабуть, ця зоря й оберігає дівчину в складні моменти. А може, її захист – то старовинний оберіг, подарований бабусею Терезою? Чи то сама бабуся, яка душею-зіркою – птахою прилинула до онучки, щоб уберегти її від чогось лихого?» [39]. В підсумку фантастка зазначає, що твір – це «…плетиво жіночих доль, пов'язаних давнім амулетом, фатальним прокляттям і родинною історією, яка рясно скроплена моторошними таємницями, лукавими інтригами, безневинною кров'ю, підступними зрадами,безоглядною самопожертвою, справжнім коханням, що густим шлейфом тягнеться за Василиною від XVIII століття і до наших днів» [39].

Роман «Місяцівна» Дари Корній показує тісний зв'язок змісту твору із фольклорними джерелами, де легенда набуває реального звучання. Авторка з ніжністю знайомить читача з Терезою, розповідаючи про її особливість, бо вона – альбінос, людина Місяця. У короткому викладі змісту твору Дара Корній подає момент вручення амулету матір'ю та його дію на дівчину: «… прагнучи врятувати її після автомобільної аварії, передає старовинний оберіг – лучницю, що багато століть супроводжує жінок із давнього

шляхетного роду Коморовських. Однак після цього життя Терези кардинально змінюється: з настанням повні щось лихе наче вселяється в дівчину – і вона опритомнює на старому сокальському цвинтарі з кров'ю під нігтями та присмаком крові в роті» [37], подальша доля дівчини пов'язана із виходом з цієї складої заплутаної історії, з пошуком правди.

Варто зазначити, що доробок Дари Корній не обмежуються лише великою прозою, в ньому важливе місце займають і оповідання, чимало з яких розміщено в збірці «Місячне сяйво», до складу якої увійшло 24 твори [42]. Історії збірки легкі у сприйнятті, адже вони розповідають про буденні життєві ситуації, про людські взаємини, різні почуття, про історію та сучасність.

У творчому доробку Дари Корній є 3 праці з культурології: «Чарівні істоти українського міфу. Духи природи» (2017) та «Чарівні істоти українського міфу. Домашні духи» та «Чарівні істоти українського міфу. Духи-шкідники» (2019). У книгах міститься інформація з історії України, культури, там розповіді про світоглядні позиції та найдавніші вірування наших пращурів [63], звертаючи увагу на духовні джерела, менталітет українського народу: «Глибоке вивчення віри наших предків, пізнання її через міф сприяє пробудженню і в молоді історичної пам'яті та формуванню національної гідності й самосвідомості», – пише письменниця [63].

Романи Дари Корній «Зірка для тебе» [34] та «Тому, що ти є» [40] вирізняються поєднанням романтичних мотивів із фантастичними елементами, що надає їм особливого шарму та глибини. Обидва твори торкаються тем кохання, життя та смерті, переплітаючи їх із містичними мотивами й темпоральною фантастикою.

У романі «Зірка для тебе» [34] читач поринає у світ, де любов долає навіть межу між життям і смертю. Головний герой Сергій після аварії перебуває в комі й бачить сни, які згодом виявляються відображенням реальності. Подорожі у часі та просторі (між Львовом і фантастичним містом

Кацивелі) створюють відчуття казковості, а центральна любовна історія наголошує на силі людських почуттів.

Роман «Тому, що ти є» [40] відтворює драматичну історію нерозділеного кохання Олександра до Оксани, яке, навіть після смерті коханої, не покидає його. Переживаючи біль втрати, герой балансує між реальністю та ілюзіями, знаходячи уявну кімнату безкінечності, де мріє бути з Оксаною назавжди. Мотиви психічних видінь і містичних просторів підкреслюють фантастичний компонент твору.

Основною фантастичною ознакою обох романів є темпоральна фантастика (хронофантастика), яка розгортає події навколо подорожей у часі, снах, що стають реальністю, і символічних місць, як-от Кацивелі чи кімната безкінечності. Це додає творам глибокої філософії, змушуючи замислитися над природою часу, любові та людської долі.

Роман «Крила кольору хмар» [36] Дари Корній, написаний у співавторстві з Талою Владмировою, є яскравим прикладом української фантастики, що базується на національній міфології та фольклорі. У центрі сюжету – історія Аделаїди, яка відкриває в собі сірі крила та стає Воротарем, хранителем ключа до втраченого Раю. Вона опиняється між силами добра, зла та сірої нейтральності, що символізує баланс світу. Роман наповнений фольклорними образами (янголи, вампіри, мольфари), магією та легендами. Події відбуваються в містичному Львові, де навіть реальні місця набувають фантастичних властивостей. Головна героїня проходить складний шлях самопізнання, робить моральний вибір між темрявою і світлом та вирішує одвічні проблеми добра і зла. Фантастичність твору проявляється через чарівні елементи, потойбічний світ, авантюрний сюжет, магічні ритуали та глибокий психологізм героїв. Роман зберігає жанрову свободу, що дозволяє несподівані сюжетні повороти. Це захоплива історія, яка поєднує традиції українського фентезі з сучасними літературними тенденціями.

На основі дослідженого матуріалу можна зробити висновок, що творча манера авторського стилю Дари Корній схарактеризується такими рисами:

1. наявністю міфологічної основи та національної ідентичності у текстах: Дара Корній активно використовує міфологічні мотиви, образи та символи, запозичуючи їх із української народної міфології. Вона майстерно переосмислює ці елементи, створюючи нову, індивідуальну інтерпретацію, що надаєть її творам унікальної атмосфери. У романах часто присутні боги, такі як Перун, Дажбог, Велес тощо, які представлено не лише з точки зору міфу, але й через авторське осмислення;

2. широке використання образів-символів: у її творах особливу роль відіграють символи, такі як світло і темрява, крила, душа, які є носіями глибокого філософського підтексту. Вони розкривають ідеї боротьби добра і зла, людської духовності, морального вибору;

3. людські риси міфічних персонажів: міфічні герої Дари Корній наділені людськими емоціями, такими як любов, страждання, співпереживання, що робить їх близькими й зрозумілими для читача. Водночас вони зберігають свою сакральну суть і міфологічну природу;

4. гендерна проблематика та сильні жіночі образи: авторка створює виразні, сильні жіночі образи, які часто стають центром художнього світу. У цьому аспекті вона продовжує тенденцію сучасної жіночої прози, підкреслюючи значення жінки в національній культурі та літературі;

5. поєднання традиційних і новаторських елементів: творчість Дари Корній балансує між фольклорними традиціями й сучасними жанровими тенденціями фентезі. Це дозволяє їй створювати твори, які з одного боку є глибоко українськими за духом, а з іншого — зрозумілими для сучасного глобального читача;

6. мовна своєрідність: письменниця використовує зменшувально-пестливі форми імен (наприклад, Маронько, Ягілка), демонструє багатство

лексики народної, діалектної мови, що надає її текстам теплої, інтимної тональності;

7. естетизація простору та часу**:** у романах Дари Корній багато уваги приділено створенню деталізованого художнього світу, де реальне переплітається із фантастичним. Цей світ часто структурований за принципами міфологічного простору, поділяючись на «верхній», «середній» і «нижній» рівні.

Тобто, творчий стиль Дари Корній базується на синтезі міфопоетики, багатогранної символіки, національних традицій і сучасної жанрової специфіки фентезі. Це робить її творчість яскравим явищем української літератури.

Отже, сучасне літературознавство приділяє велику увагу жанру фентезі, який виник у другій половині ХХ століття і став самостійним напрямом мистецтва, охоплюючи не лише літературні твори, а й кіно, музику та візуальне мистецтво. Українська авторка Дара Корній (Мирослава Замойська) є однією з тих, хто активно працює в жанрі фентезі Відомою письменниця стала після публікації роману «Гонихмарник» (2010), натхненого українською міфологією. Її роботи поєднують реальні та ірреальні світи, вона експериментує зі стилями та темами, створюючи твори на основі українського фольклору, як-от «Щоденник Мавки», «Зозулята зими» та «Петрусь Химородник» тощо. Її книги інтегрують міфологічні образи, досліджуючи значення соціальних, релігійних та моральних аспектів сьогодення.

2.2. Художня своєрідність роману «Гонихмарник» Дари Корній: особливості жанру, інтерпретація та відтворення давніх українських міфів, образи

Дебютний роман «Гонихмарник» Дари Корній приніс авторці славу, визнання та неофіційне звання – «українська Стефані Маєр». За жанровими

ознаками твір кваліфікується як міське фентезі. Розвиток дії відбувається у легендарному і таємничому Львові, у Карпатських горах, у селі на Волині, у столиці Англії – Лондоні. Роман «Гонихмарник» характеризується такими ознаками фентезійного жанру: наявність ірреального світу (Аліна потрапляє у вирій – безчасся, де бориться за душу Сашка), у тексті панує магія та присутні фольклорні образи (Гонихмарник), авантюрність сюжету (Аліна у пошуках засобів вигнання дводушникеа з коханого), основою твору є його горої, їхні почуття та емоції, а не фентезійна складова, боротьба добра зі злом (Аліна проти дводушника), розповідь про потойбічний світ (у вирії Аліна зустрічає свого покійного діда), творча свобода автора щодо ходу подій.

Тут вміло поєднується реальна дійсність та міфи Карпат, а головною сюжетною лінією є історія жертовного кохання Аліни та Сашка – людини і гонихмарника. Крім того, події розгортаються на основі фольклорних традицій. Письменниця використовує «міфологічні, апокрифічні, топонімічні легенди, перекази, народні пісні, замовляння. Фольклорна стихія твору є значним і рушійним чинником розвитку сюжету» [9].

Назва твору має символічне значення, оскільки гонихмарник є не тільки уособленням надлюдських можливостей, але й характеризується умінням розганяти хмари, які затуляють сонце. Це своєрідна метафора.

Чарівник є головним героєм твору, про якого чимало говориться в націогнальній міфології. У роботі В. Войтовича «Українська міфологія» подається таке тлумачення образу: «Чарівник (чаклун, чародійник, кавник) – персонаж нижчої міфології, реальна особа,яка наділена демонічними властивостями і здатна впливати надприродним чином на долю інших людей. Розрізняють шкідливе чаклунство і таке, що приносить користь… Вони вміють передбачати майбутнє, відвертати або насилати хвороби на людей і шкодити худобі; відвертати чи викликати дощ. Залежно від стосунків з природою чарівник постає як ворожбит, чорнокнижник,

хмарник, градівник» [9, с. 392]. а у іншій праці «Міфи та легенди давньої України» науковець дає визначення поняттю «гонихмарник», синонімом до якого є слово «градівник». Так називають людину, здатну відвертати град, відганяти хмари, дощ, розуміє тваринну та пташину мови [10, с. 116].

Образ гонихмарника-дводушника у книзі наділений надзвичайною силою, оскільки має не тільки людську натуру, а й диявольську: «Дводушник, унученько, то напівлюдина, напівнечистий. Часто він допомагає, приганяючи під час посухи хмари, як ото тепер, але буває, шо принаджує град і грози, навіть смерчі» [31].

У творі образ гоніхмарника-градобура Сашка не зводиться до суто демонічної сутності. Авторка надає поняттю "дводушник" глибокого філософсько-символічного значення, показуючи, що в кожній людині співіснують добро і зло. Сашко здатний зробити добро, а вибір між світлими та темними сторонами є основним викликом: «Аліна … розуміла, що не все так однозначно. Коли Бог дарував людству веселку, він нібі натякав – світ не чорно-білий, він має барви, має відтінки. І сонце народжує тіні, а ніч найтемніша завжди перед світанком» [31]. Подібні настанови давала онучці бабуся Орина, яка знала про все на світі: «Світ, дитинойко, не чорно-білий. То, що вчора здавалосі добром, легко може стати нині злом, і наоборот тоже буває… До церкви дводушник із легкістю заходить, тіко не хрестиці. Ніхто йому того не боронить. Часи такі. Бог із лозою з неба не злізе» [31].

Аліна також має не просте походження, оскільки дід її був характерником, а сама дівчина знахарством займалась, була спадковою травицею. Героїні судилося долею відпрацювати родове прокляття. Таке походження змушує її дивитися по-іншому на світ: «О, так! Творець – художник, геніальний митець. Як ти думаєш, що отримаєш, коли змішаєш усі барви веселки? Вірно, білий колір. Напевне, Богові стало нудно, і він взяв і розділив білий колір на спектри. Тобто подарував людям веселку... Проте люди, як завжди, зуміли і тут напартачити: взялися змішувати фарби,

не завжди вміло. Змішали червоний, зелений та синій – зродилося сіре марево. Так, лише сіре, бо чорне – це лишень відсутність потоку світла…» [31].

Аліна постає перед читачем цілісною, самодостатньою особистістю, з власними поглядами на життя. Вона чинить незвично для сучасників, не так, як усі: «Телевізор Аліна майже не дивилася. Її дратував навіть сам вигляд цього технічного пристою. … Думка інших … її не цікавила, подекуди навіть нервувала. А що казати про світ політики та розважальний жанр для мас – суцільний острів Невезіння чи Країна Дурнів» [31]. Її вважають «…білою вороною. Ні, чорною вороною серед білих ворон» [31]. У її образі поєднано два начала: цивілізація і природа. У цьому ми вбачаємо подібність роману із «Лісовою піснею» Лесі Українки (за сюжетом Аліна любить цей твір, а батько кличе її Мавкою) та «Тінями забутих предків»М. Коцюбинського.

Здається, що і Аліна, і Сашко живуть звичним життям: навчаються на художників, люблять одне одного. В той же час, обидвоє мають магічні здібності, які успадкували від пращурів.

Герої роману – диваки, не подібні до інших. Авторка стверджує, що саме такі люди справжні, не зіпсовані сучасними стандартами і за ними майбутнє: «ті, кого той світ називає диваками, вони і рухають землю, не даючи їй затхнутися, як старе болото, що заросло ряскою й перетворилося на суцільний сморід. Диваки, люди без масок, без личини. Вони, мов ті живі струмочки, що наповнюють драговину з моралістики, марноти і маргінесу, вдаваного гламуру цілющою водою» [31].

Авторка акцентує увагу на тому, що магічне та міфологічне не лише співіснує з повсякденним життям, але й сприймається як його невід'ємна частина. У творі зустрічаємо Блуда, Перелесника, Полісуна, Щезника та Мавку, які органічно вписані в людське середовище, не викликаючи подиву чи недовіри.

Ірина сприймає ліс як живий організм, гармонійний та вільний, місце для магічних створінь із давніх казок: «Він галайкотів, щебетав, джерготів, сердився, шаленів, хвилювався, радів, тішився, ридав, побивався, реготав, глузував, жартував, створюючи власний настрій, залежно від пори року, доби, погоди… Іринка слухала і розмовляла з лісом. Лишень тут відчувала себе вільною» [31].

Подібно до Ірини сприймає природу бабуся Орина. Вона висловлює вдячність землі за її цілющу силу, травам за здатність лікувати людей, сприймаючи це як безцінний дар, який не можна оцінити матеріальними благами. Перебуваючи в гармонії з природою, бабуся глибинно розуміє її і відповідно поводиться: «Боронь мене, Боже, за зіллє заплату брати. Якщо почну так робете, то тоті ліки анініц не поможут, тіко нашкодят. Коли я беру в земли трави, я ж не закопую туди грошики чи золото. Не. Я вкланюся й подякую, стараючись не шкодити, не маючи злих намірів. Гроші? Мені добре слово дяки й таке ото ставлене щедротне набагато коштовитіше, ніж тоті ваші маєтности» [31]. Процес приготування цілющого зілля бабуся завжди супроводжувала співом: «… Переливаючи з народної пісні у своє вариво щось значно більше, аніж набір звуків… А заплетене в косу пісні слово віночком спадало в бабусині руки, і вже час пісні вкупі із зелом зцілював» [31].

Як і інша представниці роду, Аліна сприймає природу як живу істоту, яка має душу: «Краса Карпат завжди вражала Аліну. Їй здавалося, що тільки тут вона може дихати на повну силу. Це так, ніби у твоїх легенях відкриваються до пір незвідані шлюзи і туди щедро, разом з ароматом сосен, вливаються ці гори – сильні й величні, красиві й неповторні. І ти відчуваєш, що ти тут не лише гість чи не просто гість… Ти – частина того, що люди називають природою, і гори вже давно жили в тобі, снили, марили тобою чи ти ними. Ти можеш тільки прийняти їх щедрі обійми, навчитися жити в них.

Але в жодному разі не пручатися – бо тоді вони тебе задушать в обіймах» [31].

Дівчина настільки гармонійно зливається з природою, що для оточуючих стає невід'ємною частиною пейзажу. Варто зазначити, що це властиво язичницькому світогляду: «Вітер скинув з її голови бандану, і волосся ореолом кружляє над головою, мерехтливо створюючи зелено-русявий вінок. Блакитні очі юнки тут під небом зливаються з ним, і такий простір і глибина в них, що так і кортить пірнути в це небо й більше не вертати... Дівчина булла ніби чужа і разом із тим така рідна, невід'ємна частика сонця, неба, вітру, заплутаного в її волоссі» [31].

Провідною у романі є думка про те, що справжнє кохання може подолати все. Аліна після того, як здолала зло, яке крилося в Сашкові, дізнається, що врятувати його душу можливо, тільки відмовившись від щасливого спільного майбутнього, адже, опритомнівшись, Кажан забув все, в тому числі й кохану. Проте Дара Корній ще одну зустріч для Аліни, яка все пам'ятає, і Сашка, який бачить дівчину «вперше». Таким чином авторка підкреслює ідею невідворотності людської долі та оспівує непоборну силу кохання: «Кохання – це Сонце. Народжена нова зірка, наднова. Сонце починає свою впевнену ходу небом. Внизу зелені вишиванки лісів, ланів, різнобарв'я трав, блакить води. Стежками-мережками збігають додолу сонячні промінці, ніжно пестчи ту вишивку, весьбілий світ. .Я тобі вірю… Бо кохання – то Сонце!»; «Хіба є щось сильніше від любові? Так, любов прощає і бореться до кінця. Зазвичай вона перемагає, коли ти впевнений у ній і в собі теж» [31].

Так само багатозначним є поняття роздвоєння душі (««Нема ніцгіршого від роздоєннє душі»). У романі утверджується думка пронеобхідність збереження людиною цілісності власної особистості, вміння розпізнавати в собі та інших добре і зле, високе і низьке.

Книга має дидактичне значення, оскільки вчить не засуджувати, не мислити стереотипно, а варто розпочати з себе, оцінити особисті вчинки, намагатися розуміти інших: «Не гірше від Гонихмарників вміємо обдурювати, зраджувати, вбивати. І не в кожному з нас щось сидить, бо коли б таке було, то легкоможна було б списувати на покруча власні гріхи! Ми, люди, маємо право вибору» [31].

Глибоким та багатогранним є ідейний зміст книг, що не обмежується засудженням зла і схваленням добра. Роман спонукає реципієнта до осмислення складності і неоднозначності цих категорій, змушує уважно ставитися до всього, що нас оточує, повірити в диво. У тексті книг письменниця вміло поєднала українську міфологію на іншими національними фольклорними традиціями, що є свідченням інтертестуальності.

Найчіткіше головна ідея роману звучить з вуст Юрія, який виступає янголом-охоронцем Любова: «Людина – то храм божий. Можна напустити в нього крамарів і шарлатанів, можна вимостити долівку соломою т розвести свиней або перетворити в болото. А можна в храмі поставити вівтар і впускати до нього всіх стражденних. Хоча то може бути і бібліотека, киди за водою пізнання прийдуть спраглі, чи картинна галерея, яка шокуватиме, вражатиме, тішитиме, веселитиме. Все у твоїх руках, що ти створиш – храм чи прихмисток для стражденних, дім розпусти чи корчму. Хоча ви, люди, так любите нарікати на Бога, переводячи стрілки, типу: Все в руках божих. Тож той вибір, який ти робиш щодня, щохвилини, впливає не тільки на твою долю, він впливає на долю цілого Всесвіту. Бо кожна жива істота є найціннішим гвинтиком в отій складній машині світу, важливо все – слова, думки, мрії, сни… Знаю, що кажу» [31].

Отже, роман «Гонихмарник» Дари Корній – це яскраве явище сучасної української літератури, що вдало поєднує традиції українського фольклору та міфології з сучасними реаліями. Авторка створила захоплюючий світ,

населений містичними істотами, де реальність переплітається з фантазією. Роман відноситься до жанру міського фентезі, де міфологічні елементи органічно вписані в сучасне міське середовище. Авторка широко використовує український фольклор, міфи та легенди, що робить твір автентичним і насиченим національним колоритом. Образи гонихмарника-дводушника, лісу та інших мають глибокий символічний зміст. Письменниця приділяє велику увагу внутрішньому світу героїв, їхнім переживанням і емоціям.

«Гонихмарник» Дари Корній – це не просто захоплюючий пригодницький фентезійний роман, а й глибокий філософський твір, який змушує замислитися над вічними питаннями буття. Книга має не лише літературну, але й культурну цінність, оскільки сприяє збереженню та популяризації української культурної спадщини.

РОЗДІЛ 3
ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ФЕНТЕЗІ В ЗЗСО

3.1. Фантастична проза як складова навчальної програми з української літератури

Фентезі як жанр літератури вже давно посідає особливе місце у світовій культурі, в тому числі і в українській. Його вплив відчувається не лише в художніх творах, а й у кіно, іграх, музиці та навіть у повсякденному житті. У школі вивчення фентезі є важливим аспектом формування творчого мислення, розвитку уяви та аналізу складних соціальних і моральних тем. Уроки, присвячені цьому жанру, відкривають перед учнями можливість зануритися в альтернативні світи, водночас рефлексуючи над реальністю.

Курс «Українська література» є ключовою частиною мовно-літературної освітньої галузі. Його головна мета — виховати грамотного, творчого й естетично розвиненого читача з гуманістичним світоглядом. Такий учень володіє українською мовою, уміє працювати з інформаційними й художніми текстами, збагачує свій духовний і емоційний досвід, розвиває творчість, формує ціннісні орієнтири та самовиражається через національну культуру.

Модельну навчальну програму «Українська література. 5–6 класи» для закладів загальної середньої освіти, авторами якої є Архипова В., Січкар С., Шило С., розроблено відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти. Вона відповідає його меті і принципам, а також спрямована на досягнення визначених очікуваних результатів навчання. Література займає особливе місце в освітньому процесі, оскільки сприяє формуванню гуманістичного світогляду, відображає ідентичність нації та її культурний код. У контексті національної свідомості та самоствердження її значення є надзвичайно важливим.

У Модельній навчальній програмі з української літератури для 5 класу фентезійна складова вивчається в 1 та 2 семестраї. У першому – при розгляді

теми «Міфи та легенди»: Програмою передбачене читаття текстів різними способами згідно з метою читаття (аналітичне, переглядове, вибіркове), їх переказування, вміння розрізняти жанри, визначита спільні та відмінні риси, характеризувати персонажів.

Для обов'язкового вивчення автори пропонують такі тксти: «Про зоряний Віз», «Берегиня», «Чому пес живе коло людини?», «Неопалима купина», «Знайди спільне» «Запитання до тексту» Гра «Літературне лото» Гра «Так – Ні» Гра «Упізнай героя» «Сила рідної землі», «Як виникли Карпати». Варіативні твори: «Про створення землі», «Про вогонь», «Про вітер», «Про дощ», «Чому буває сумне сонце?», «Сестра орлів», «Чому в морі є перли і мушлі?», «Сокіл-Род», «Прадуб», «Лелека», «Ведмідь», «Ластівки», «Синьоока проліска» [3, с. 4].

Тема 2 «Велике диво казки» передбачає вивчення учнями народної казки, її національного колориту, розглядають їх тематику, алегоричність змісту казок про тварин тощо.

Для обов'язкового вивчення пропонується 2 твори на вибір учителя з-поміж таких: «Вовк і чапля», «Лисиця та рак», «Цар лев», «Як їжак і заєць бігали наввипередки» [3, с. 7-8].

На основі текстів «Мудра дівчина», «Про правду і кривду», «Лінива дівчина», «Про гору, що верхом сягала неба», «Ох», «Летючий корабель», «Яйцерайце», учитель обирає 4 з них, вивчається специфіка побутових та фантастичних казок. Крім того, автори програми подають варіативний перелік творів, до яких входять такі казки: «Про бідного парубка та царівну», «Красний Іванко і закляте місто», «Золотий черевичок», «Три бажання», збірки О. Бурбело «Первоцвіт: казки, легенди, вірші, смішинки та загадки», «Золота росинка: поезії, казки» (на вибір учителя), збірка «Українські народні казки, легенди, перекази» (на вибір учителя) [3, с. 8].

Інормацію про жанрову приррду літературної казки учні отримують, вивчаючи твір І. Франка «Фарбований Лис». Варіативний список складають

такі твори: «Осел і Лев», «Королик і Ведмідь», «Заєць і Ведмідь», «Ворона і Гадюка», «Три міхи хитрощів» І. Франка; «Хо» М. Коцюбинського; «Панна квітів», «Золотий стіл», «Чотири сестри», «Місто без квітів» В. Шевчука; «Київські казки», збірка казок «Тисяча парасольок» (на вибір учителя) З. Мензатюк; цикл казок «Моя Україна» (на вибір учителя) Сашка Лірника [3, с. 8-9].

При вивченні мікротеми «Образи фантастичних істот у казках» розглядається твір В. Короліва-Старого «Мавка-Вербинка». Варіативну складову становлять такі казки: «Хуха-Моховинка», «Потерчата», «Чортова перечниця», «Дідько» та «Рибалчина Русалонька» В. Короліва-Старого; «Близнята» І. Липи, скорочено «Чарівні істоти українського міфу» Дари Корній [3, с. 9].

Наступним етапом вивчення творів фантастичного змісту у 5 класі є знайомство із віршованою формою казки. Автори на обов'язкове прочитання виносять казку В. Симоненка «Цар Плаксій та Лоскотон», а на вибіркове «Подорож у країну Навпаки» того ж автора та «Казку про веселого метелика» Н. Забіли [3, с. 9-10].

Також діти мають зрозуміти специфіку казки-п'єси як різновиду драми на прикладі твору Олександра Олеся «Микита Кожум'яка». Варіативною складовою читання цієї підтеми є казки М. Підгірянки «В чужому пір'ю» та Г. Римар «Чарівна флейта» [3, с. 10].

У другому семестрі, розглядаючи тему 4 «Книжка вчить, як на світі жить», учні повинні ознайомитися із історичним минулим у літературних джерелах. Прикладом такого типу оповідей є літописи, зокрема «Повість минулих літ». Вчитель на уроці має пояснити, що не усі матеріали, які там є, містять історичну правду, тому є літописнеі оповіді з казковим сюжетом, який побудовано на основі легенд, переказів, біблійних текстів. Для розуміня цих особливостей автори програми пропонують прочитати 4 уривки із літопису: «Три брати – Кий, Щек, Хорив і сестра їхня Либідь», «Про князя

Олега», «Про княгиню Ольгу», «Святослав укладає мир з греками…», «Володимир вибирає віру», «Про хрещення Русі князем Володимиром», «Розгром Ярославом печенігів. Початок великого будівництва в Києві. Похвала книгам» [3, с. 13].

Мікро-тема «Пригоди і фантастика у сучасній прозі» на основі книг «Незвичайні пригоди Алі в країні Недоладії» Г. Малик та «Чарівний талісман» В. Нестайка, які містять елементи фантастичного. Із варіативного списку до цієї категорії належать такі твори казково фантастичного спрямування: «Вікентій Прерозумний» Я. Стельмаха, «Федько − прибулець з інтернету» С. Гридіна, «Дивовижні пригоди Наталки у Країні Часу» Н. Воскресенської, «Гупало Василь. П'ять з половиною пригод» Фоззі, «Пригоди тричі славного розбійника Пинті» О. Гавроша, «Чарівна брама» В. і Н. Лапікури, «Третій сніг» І. Андрусяка, «Місторія однієї дружби» І. Цілик та «Таємниця країни суниць» Р. Полонського[3, с. 15].

Учні 6 класу із творами фантастичного спрямування можуть познайомитися у другому семестрі під час вивчення теми 3 «Із видимого пізнавай невидиме». Фантастичне можна віднайти при розгляді історичної повісті «Джури козака Швайки» В. Рутківського, яка вивчається в межах мікротеми «Тематичне розмаїття класичної та сучасної прози». Крім ней, автори пропонують розглянути «Таємницю козацького скарбу» А. Кокотюхи та твори М. Морозенко «Іван Сірко – великий характерник» й «Іван Сірко – славетний кошовий» [3, с. 21].

Вивчаючи пригодницьку повість учні обов'язково мають прочитати твори «Митькозавр з Юрківки, або Химера лісового озера» Я. Стельмаха, «Таємне Товариство боягузів, або засіб від переляку № 9» Л. Ворониної, які характеризуються наявністю фантастичного елементу. Варіативна складова теми – книги Я. Стельмаха «Вікентій Прерозумний». І. Багмута «Пригоди чорного кота Лапченка, описані ним самим», І.Андрусяка «Вісім днів із життя Бурундука» [3, с. 23-24].

Розділ «Таємничі, веселі й незвичайні події у фантастичних творах» присвячено саме тій темі, яку ми досліджуємо. Для обов'язкового вивчення автори пропонують книгу «Ангел Золоте Волосся» З. Мензатюк, а на вибір – С. Оксеника «Лісом, небом, водою. Книга 1. Лисий»; Е. Андієвської «Казка про яян», «Говорюща риба»; Г. Пагутяк «Втеча звірів, або Новий бестіарій», Дара Корній «Петрусь химородник» [3, с. 24].

У програмі також зазначено до кожної мікротеми переліки різних видів навчальної діяльності, серед яких є творчі, розвиваючі, індивідуальні, групові тощо: «Знайди спільне» «Запитання до тексту» «Візитівка письменника», «Кубування», створення малюнку за сюжетом, інсценізація казки, рольові ігри, міні-проєкт «Створи свою казку», ігри «Мудрі сови», «Загадкова скринька», «Темна конячка», «Літературне лото», «Так – Ні», «Загадкова скринька», «Мікрофон», «Упізнай героя», робота в групах «Спільний пошук», «Діаграма Венна», «Спільний пошук», робота в парах «Досліджуємо казку», «Образ-цитата» тощо [3, с. 4-24].

Модельну навчальну програму «Українська література. 7-9 класи» для ЗЗСО, авторами котрої є Т. Яценко, В. Пахаренко, О. Слижук, І. Тригуб, уладено згідно з нормами Закону України «Про повну загальну середню освіту» (2020), вимогами Державного стандарту базової середньої освіти (2020) та Типової освітньої програми (2021). У документі передбачено «базовий предметний цикл навчання української літератури в закладах загальної середньої освіти» [85, с. 3].

У 7 класі продовжується вивчення української художньої літератури «за тематично-жанровим принципом із дотриманням хронологічної послідовності щодо презентації письменницьких персоналій у межах тематичного розділу» [85, с. 3]. Для учнів 8–9 класів матеріал сформовано з дотриманням хронологічно-стильового принципу та жанрово-родових особливостій художнього тексту. Варто зазначити, що восьмикласникам запропоновано розглядати твори класичної спадщини та сучасного

літературного періоду, спираючись на їх ідейно-тематичне спрямування [85, с. 5]

У 2 семестрі 7 класу учні у межах розділу «Характер і доля людни» вивчають поезію «Кольорові миші» Л. Костенко, яка має елементи фантастичного [85, с. 30]; у розділі «Краса людських взаємин» вивчається твір «Щоденник ельфа» (розділ «Усе шкереберть. І в цьому є сенс») Н. Малетич, а на позакласне читання виносяться твори В. Близнеця«Женя і Синько» [85, с. 34].

У межах вивчення теми «Літературнй детиктив» учні знайомляться творами А. Кокотюхи «Гімназист і Чорна рука» та К. Штанко «Дракони, вперед!» у скороченому вигляді, позакласне чтиво передбачає розгляд текстів Н. та О. Шевченків «Як не скарб, то пожежа», А. Кокотюхи «Полювання на золотий кубок» і «Гімназист і Вогняний змій» [85, с. 35-37].

Цілий розділ присвячено творам фантастичної літератури «Фантастичні пригоди та фентезі», на який відведено 6 годин академічного часу. Тут учні знайомляться з фантастичною повістю Хто зважиться – вогняним наречеться» О. Бердника, романом-фентезі Г. Пагутяк «Королівство», а для позакласної роботи з такими творами, як: «Зоряний корсар» О. Бердник, «Дике літо в Криму» З. Мензатюк, «Неймовірні пригоди Івана Сили, найдужчої людини світу» О. Гавроша, «Втеча звірів, або Новий бестіарій» Г. Пагутяк, «Русалонька із 7-В» М. Павленко, «Місто Тіней» М. Марченко та «Легенда про юну Весну» Н. Дев'ятко [85, с. 42-44].

У 8 класі розглядають тему «Заповідь любови: Біблія і українська література», де ознайомлюються зі змістом Біблії, її структурою, вивчають твори з біблійними мотивами, серед яких «Різдво» Б.-І. Антонича, «Давидові псалми. Псалом 1» Л. Костенко, «Пісня Йосипа», «Гетсиманський сад. Відповідь сина» І. Жука, «Мене звати Варвара» Д. Матіяш, а з позакласного читання – з «Давидовими псалмами» Т. Шевченка, «Біблійними історіями для дітей» Г. Коваленка, «Малими героями» К. Малицької, «Мій ангел такий

маленький» Г. Кирпи, «Із янголом на плечі» І. Малковича, з творами «Ангел Золоте Волосся» З. Мензатюк та «Марта з вулиці святого Миколая» Д. Матіяш [85, с. 61-65].

Розглядаючи тему «Доба козацької України в сучасній літературі», учні вивчають історичне фентезі М. Морозенко «Іван Сірко – великий характерник», для позкласного читання можуть обрати з-поміж таких творів, як «Грає синє море» С.Тельнюка, «Михайлик – джура козацький» М. Пригари, «Маруся Богуславка» Р. Завадовича, «Сірка на порох» І. Андрусяка, «Іван Сірко – славетний кошовий» М. Морозенко, «Характерник» В. Шкляра або «Музей пригод» О. Гавроша [85, с. 71-73]

Вивчаючи жанр балади на прикладі твору Т. Шевченко «Причинна» учні також виокремлюють елемент фантастичного [85, с. 86]. Крім того, фантастичнее є складовою твору П. Яценка «Нечуй. Немов. Небач» [85, с. 93].

У 9 класі вивчається повість«Звук павутинки» (уривки) В. Близнеця, роман «Гонихмарник» (скорочено) Дари Корній. міське фентезі [85, с. 120, 141].

На позакласне читання апропонується наспаний перелік творів: «Душниця», «Порох із драконових кісток», «Дитя песиголовців» В. Арєнєва; «Дім, у котрому заблукав час» В. Гранецької, А. Нікуліної, М. Однорог; «Скарби Примарних островів» Н. Дев'ятко; «Привиди готелю "Едельвейс"» Н. Довгопол; «Крила кольору хмар» Дари Корній та Тали Владмирової [85, с. 142-143].

Навчальна програма «Українська література. 10-11 класи. Профільний рівень», розробниками якої є авторів Г. Усатенко та А. Фасоля, укладено з урахуванням « Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти (постанова Кабінету Міністрів України від 23.11. 2011 р. № 1392), Концепції профільного навчання у старшій школі (наказ МОН України від 21.10. 2013 р. № 1456), з урахуванням ідей «Концептуальних засад

реформування середньої школи «Нова українська школа»», «Основ стандарту освіти «Нова українська школа», експериментальної авторської програми з української літератури для 10-11 класів Інституту педагогіки НАПН України (2017 р.), оновленої програми з української літератури для 10-11 класів Інституту літератури НАН України (2017 р.)» [75, с. 2]

Фантастична складова у 10 класі вивчається на основі таких творів, як: новела «Intermezzo» та повість «Тіні забутих предків» М. Коцюбинського[75, с. 25]; драма-феєрія «Лісова пісня» та драматична поема «Касандра» Лесі Українки [75, с. 28]. В 11 класі до цієї категорії творів можна віднести поезії «Зелена євангелія», «Різдво», «Коляда» Б.-І. Антонича [75, с. 37], роман «Майстер корабля» Ю. Яновського[75, с. 39], «Казку про дурила» В. Симоненка [75, с. 42], новелу «Три зозулі з поклоном» Г. Тютюнника [75, с. 44], роман фейєрію «Зачаровані музиканти» Г. Пагутяк та повість-притчу «Казка про калинову сопілку» О. Забужко[75, с. 47].

Навчальну програму «Українська літеретура. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 10–11 класи (рівень стандарту)», авторами якої є Р. Мовчан, С. Молочко, Д. Дроздовський, Л. Коваленко, А. Фасоля, В. Цимбалюк, складено відповідно до «Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти (Постанова Кабінету Міністрів України від 23. 11. 2011 р. № 1392), з урахуванням Програми з української літератури для 5–9 класів для загальноосвітніх навчальних закладів (2012 зі змінами 2015–2017 рр.) та відповідно до Концепції «Нової української школи» (2016)» [55, с. 1].

У 10 класі фантастичну складову вивчають на основі таких творів:

— новели «Intermezzo» та повісті «Тіні забутих предків» М. Коцюбинського [55, с. 17];

— науково-фантастичного роману «Сонячна машина» В. Винниченка [55, с. 19];

— драми-феєрії«Лісова пісня» Лесі Українки [55, с. 20].

В 11 класі фантастичні елементи розглядаються в межах вивчення роману «Майстер корабля» Ю. Яновського [55, с. 28], у поезіях «Зелена євангелія», «Різдво», «Коляда» Б.-І. Антонича [55, с. 30] та новелі«Три зозулі з поклоном» Г. Тютюнника [55, с. 36].

Отже, в навчальних програмах з української літератури фантастична література займає чільне місце, вона присутня для вивчення у кожному класі середньої та старшої школи. віарто зазначити, що детально фантастику як жанр літератури вивчають у середній школі, а в старших класа – це елемент художнього твору. Фентезійна проза Дари Корній також входить до програми: на вибір у класі вивчається твір «Чарівні істоти українського міфу», у 6 – «Петрусь химородник», у 9 класі обов'язковим для розгляду є роман «Гонихмарник» (скорочено), а на позакласне читання запропоновано «Крила кольору хмар», написаний у співавторстві з Талою Владмировою.

3.2. Психолого-педагогічні основи вивчення фентезі в ЗЗСО

Підліткова література є особливим жанром, що займає важливе місце у структурі дитячої та юнацької літератури. Її специфіку відзначає Т. Качак, підкреслюючи, що ключовою ознакою таких творів є можливість читача ідентифікувати себе з героями. Це дозволяє юному читачеві критично осмислювати поведінку персонажів, робити власні висновки та накопичувати новий емоційний досвід [13, с. 205].

Джерелом рекомендацій для підліткової аудиторії часто стають літературні сайти або поради від однолітків. Водночас важливу роль у формуванні читацького вибору підлітків може відігравати вчитель літератури. Його обізнаність із сучасними виданнями дозволяє пропонувати учням новинки, формувати класну бібліотеку або сприяти співпраці з місцевими бібліотеками, орієнтованими на молодіжну аудиторію.

Сучасні видавництва також активно займаються популяризацією підліткової літератури, створюючи спеціалізовані серії, як-от «Про і для

підлітків» (видавництво «Академія»), «Книги для підлітків» (видавництва «Клуб сімейного дозвілля», «Теза», «Школа», «Видавництво Старого Лева» тощо) [47]. Ці серії орієнтовані на задоволення читацьких інтересів молоді, що сприяє популяризації читання серед підлітків.

На сучасному етапі спостерігається стрімке зростання перекладів українською мовою фентезійної літератури. Зокрема, «Видавництво Старого Лева» пропонує серію творів Т. Пратчетта «Дискосвіт», а у видавництві «Астролябія» популяризують тексти Д. Р. Р. Толкіна.

Вато зазначити, що не всі сучасні публікації мають художню цінність. Формування здатності підлітків орієнтуватися в цьому різноманітті є одним із основних завдань шкільних курсів «Українська література» та «Зарубіжна література». Ці дисципліни спрямовані на розвиток компетентного читача, формування читацьких уподобань учнів і реалізацію наскрізних змістових ліній освітньої програми. Ефективне формування адекватного сприйняття художньої літератури в підлітковому віці вимагає врахування психологічних особливостей цього періоду розвитку, доступність джерела, сприятливе навчально-виховне середовище, використання сучасних педагогічних технологій у роботі з художнім текстом тощо.

З огляду на багатогранність і складність жанру фентезі для сприйняття учнями 7-х класів, доцільніше розглядати систематичне вивчення цього літературного явища у 8–9-х класах. Саме в цьому віці школярі проявляють найбільший інтерес до подібних творів та здатні зрозуміти підтекст. Аби правильно розробити методичі рекомендації щодо вивчення творів фентезійного змісту ватро враховувати психологічні особливості підлітків, особливо коли мова йде про твори для дітей для старшого віку.

Згідно з психологічними дослідженнями, підлітковий період є складним етапом психічного розвитку. За твердженням М. Заброцького, у цей період учні, враховуючи рівень та специфіку розвитку, ще не повній мірі перейшли до дорослого сприйняття і частково залишаються у дитинстві [27, с. 28].

Перехідний характер підліткового віку сприяє тому, що в учнів є здатність вірити в чари, нереальних героїв і паралельний світ, що притаманно жанру фентезі. Водночас вони демонструють здатність до осмислення вчинків персонажів, наслідування їх тощо.

Підлітковий вік характеризується новими відкриттями світу, проте, як зазначає Л. Виготський, учень поводиться по-дитячому, тому форми і методи ведення уроку вчителя літератури обирає із врахуванням цього фактору. Варто зазначити також, що змінам піддається мотиваційна складова та відношення до школи: підлітки більше уваги приділяють взаєминам з однолітками. Іншими значущими факторами є якість викладання, справедливе оцінвааня, загальна прихильність до школи, а також контроль з боку вчителів і батьків [68, с. 188].

При вивченні фентезі необхідно враховувати ці особливості, віддаючи перевагу таким методам роботи, як бесіда, робота в групі, робота в парі. Ці форми навчання сприяють активній взаємодії учнів і формуванню емоційної залученості до процесу [68, с. 188].

Підлітковий вік характеризується амбівалентним ставленням до навчання: з одного боку, учні прагнуть до пізнання, виявляють допитливість, з іншого — демонструють байдуже або навіть негативне ставлення до шкільних занять. Причини цього часто криються в змісті шкільного курсу, який не цілком задовольняє читацькі інтереси учня. Література фентезі має значний потенціал для подолання цих суперечностей, оскільки школярі із захопленням читають фентезійні твори, які поповнюють їхні знання новими, цікавими аспектами. Художня специфіка жанру дозволяє підліткам зануритися у ірреальний, вигаданий світ, де він може реалізувати власні мрії та бажання.

Психологи стверджують, що здебільшого замкнуті діти проявляють інтерес до фентезі, оскільки в паралельній реальності уявно стають щасливими. Найчастіше це – діти з високим рівнем розвитку, з розвиненою

фантазією, які мають труднощі в стосунках, спілкуванні із вчителями чи ровесниками [27].

Найпопулярнішими у підлітків є твори, у яких описується інша цивілізація, в яких діють чарівники та фантастичні персонажі, ірраціональність перетворюється в реальність. У зв'язку з цим особливу увагу на уроці слід зосередити на їх аналізі.

Фентезі приваблює читача динамічним сюжетом з численними життєвими перепетіями, зміною локацій та пригодницькими епізодами. Така структура сприяє збереженню інтересу учнів до читання, дозволяючи їм активно занурюватися у фантастичний світ та не відчувати втоми від процесу. Це, в свою чергу, сприяє розвитку звички читати, що є актуальною проблемою сьогодення.

Фентезійні твори сприяють формуваню в учнів морально-естетичних принципів, розвитку уяви та творчої фантазії, розширюють світоглядні позиції, допомагають учням зрозуміти себе, стимулюють до вдосконалення власної особистості, поведінки тощо. Проте у цьому віці учні не мають здатності до аналітико-синтетичних дій, вони часто стикаються з труднощами в здійсненні узагальнень щодо стилю автора, його філософської позиції та значення твору в контексті історії національної культури [73, с. 56].

Отже, підліткова література займає важливе місце в освітньому процесі, дозволяючи молодим читачам не лише ідентифікуватися з героями, а й розвивати критичне мислення та емоційну чутливість. Особливо велика роль фентезійних творів у розвитку підлітків, оскільки вони дають можливість поринути в ірреальні світи, найрізноманітніші пригоди, а також дають шанс на самопізнання та моральне вдосконалення. Врахування психологічних особливостей підліткового віку є ключовим для успішного вивчення таких творів, що передбачає застосування інтерактивних методів навчання, таких як бесіда та робота в групах. Врахування інтересів учнів позитивно вплине на

формування їх морально-естетичних уподобань. Таким чином, фентезі є не лише джерелом емоційного розвитку, а й потужним інструментом для виховання підлітки, яке сприяє формуванню його світоглядних цінностей та прагненню до самовдосконалення.

Вивчення фентезу в школі потребує комплексного підходу, що включає застосування принципів проблемності, діалогічності, моделювання, єдності форми та змісту та художності, вони сприяють глибшому розумінню жанру та розвитку критичного мислення учнів. Використання лекцій, евристичних бесід, дослідницьких завдань та інтерактивних методів активізує мислення учнів і стимулює їх до творчої роботи, а творчі завдання та рефлексія допомагають учням осмислювати матеріал і пов'язувати фантастичні ситуації з реальним життям. Інтеграція різних форм роботи та новітніх технологій забезпечує ефективне засвоєння жанру фентезі, збагачуючи освітній процес і сприяючи розвитку аналітичного, творчого і критичного навичок учнів.

3.3. Методичні рекомендації щодо вивчення фентезі на уроках української літератури

Діючими робочими програмами з української літераутри передбачено вивчення фантастичної прози на основних заняттях та на позакласне читання, про що зазначалося вище [3; 55; 75;85].

Ефективність засвоєння знань з теорії літератури щодо особливостей фентезі, специфіки його різновидів та практичне їх застосування при аналізі тексту залежить від методики проведення заняття вчителем. Ми пропонуємо концептуальний підхід, який скеровано на цілеспрямоване формування в учасників освітнього процесу емоційно-пізнавальної складової для розуміння жанрової природи фентезі. На наш погляд, доцільним буде використання таких принципів роботи як: проблемний, діалогічний, моделювання, єдність форми і змісту та художності.

В основі проблемного принципу створення умов для активного мислення через постановку учнями проблемних запитань та ситуацій. Проблематизація стимулює вміння учнів аналізувати, розглядати різні аспекти проблеми, знаходити свої відповіді та рішення. Діалогічний підхід передбачає взаємодію між учителем та учнями, де обидві сторони можуть висловлювати власну думку, ставити запитання та обговорювати різні варіанти рішень, що сприяє розвитку критичного мислення та глибшого розуму матеріалу. Принцип моделювання навчання полягає у використанні різноманітних моделей для відображення явищ або процесів, які допомагають учням краще зрозуміти матеріал. Моделювання дозволяє створити умовні ситуації або сценарії, які наближають навчальний процес до реальних життєвих ситуацій, що цікавить учнів та дає можливість краще засвоїти складні теми. Принцип єдності форми і змісту зумовлений потребою гармонійно поєднати зміст навчального матеріалу з його способом подання. Важливо, щоб форма викладу матеріалу (методи, методики, технології) відповідала змісту і сприяла засвоєнню інформації. Принцип художності акцентує увагу на естетичному та емоційному аспекті навчання.

Вивчення фентезі передбачає використання різноманітних форм організації навчальної діяльності: індивідуальні, фронтальні та групові. Основними методами і прийомами, які застосовуються на уроках української літератури, є: «репродуктивні (лекція, розповідь), частково-пошукові (евристична бесіда, проблемне питання, характеристика літературного героя, інтерактивні методи), дослідницькі (повідомлення, написання творчих робіт)». Доцільним є застосування сучасних засобів навчання: комп'ютерних технологій, схематичного моделювання та інсценізації.

Здійснюючи календарне планування теми, варто особливу увагу приділити проведенню першого урок, який за своєю суттю є лекцією, під час якої необхідно детально розповісти про жанр, його специфіку, спроектувати цю інформацію на конкретний твір, який вивчається за програмою.

Керуючись робочими програмами розробити план семінарських або практичних занять, організувати самостійну роботу та обрати форми контролю. З огляду на специфіку жанру фентезі, ефективним буде поєднання лекції з елементами звичайної бесіди або евристичної бесіди, що дозволить створити активну взаємодію між учителем та учнями. Під час лекції вчитель може поставити питання, які дозволять виявити обсяг залишкових знань (оскільки поняття фантастичного, вигаданого учні отримали ще в початкові школі) та зрозуміти рівень оволодіння учнями нового матеріалу. Наприклад, для актуалізації опорних знань можна поставити наступніь запитання:

- Як ви розумієте поняття «фантастичне» та «реальне»?
- Які жанри фантастичної прози вам відомі?
- Чим відрізняється жанр «фентезі» від інших жанрів фантастики?
- Які характерні особливості жанру фентезі ви можете назвати?
- Що вас приваблює у творах цього жанру?

Також ступати в діалог з учнями варто під час подачі нового матеріалу, оскільки тако форма взаємодіє сприяє кращому запам'ятовуванню інформації. Наприклад, розповівши про життєвий і творчий шлях Дари Корній, учитель може запитати про те, що спонукало авторку взатися за письменницьку роботу, які джерела національного фольклору вона використовує, які міфи слов'янського народу детально вивчала тощо.

Ці питання сприяють розвитку критичного мислення учнів і вашої взаємодії, наскільки глибоко вони усвідомлюють специфіку фентезійної літератури, а також заохотять до самостійного аналізу та обговорення творів.

Бесіда має сприяти глибшому розумінню матеріалу, даючи учням можливість обміркувати основні поняття та категорії жанру фентезі. Урок вивчення нового матеріалу є початковим етапом у формуванні загального уявлення про жанр, надаючи учням можливість оцінити зв'язки між теоретичним матеріалом та реальним життям. Головною метою уроку є формування інтересу до фентезі як жанру художньої творчості. На цьому

занятті вчитель подає його основні риси, характеризує жанрові різновиди, зіставляє зі світовими зразками, наголошуючи на відмінному та спільному у них.

Учні можуть бути залучені до дослідницької роботи, яку демонструють у вигляді повідомлення, ессе, реферату або наукової роботи учасника Малої академії наук тощо, що сприяє розвитку їх аналітичних та творчих здібностей. Проведене досліджень може стосуватися з'ясування суті терміна, класифікації жанру, його генези, аналізу конкретних творів, воно дає можливість поглибити знання учнів і стимулює їх до самостійної роботи. Наприклад, вивчаючи роман «Гонихмарник» Дари Корній учні можуть здійснити наступні дослідницькі завдання: розкрити міфілогічну основу твору; схарактеризувати особливості міського фентезі на основі роману, здійнити порівняльний аналіз головного героя роману та міфу тощо.

Під час уроків вивчення означеної теми подається, зазвичай, стисла біографічна довідка про автора та його творчість: на цьому етапі вчитель знайомить учнів з життєвим шляхом та письменницькою працею автора, визначаючи основні віхи його кар'єри та літературної діяльності. Це дозволяє учням краще розуміти контекст написання твору, його культурну та історичну значущість.

Наступним етапом вивчення твору є з'ясування історії його написання та видання**:** окреслюються чинники, які вплинули на письменника, як виникла ідея, чи є в творчому доробку подібні твори, як його сприйняла критика і читацька уадиторія. Це дасть учням можливість зрозуміти художню цінність книги.

Якщо учні вже прочитали книгу, то доречною буде мотиваційна бесіда за змістом твору, під час якої варто обговорити основних тем та провідні ідеї, закладені у творі. Це сприятиме зацікавленню учнів глибше зануритися в текст та самостійно сформувати думку про нього.

Знання тексту є підґрунтям для пообразного аналізу (головного героя та другорядних персонажів). У цьому контексті необхідно працювати із твором, оскільки там можна знайти характеристику героя автором, іншими персонажами, самохарактеристику, зрозуміти його мотиви, причинно-наслідкові зв'яки його вчинків, рішень та думок. На основі змісту можна здійснити поділ персонажів на «позитивних (добрих)» та «негативних (злих)», що сприяє розумінню морально-етичних конфліктів, які є основою багатьох фентезійних сюжетів.

Вивчаючи роман «Гонихмарник» Дари Корній, наступним необхінмим етапом розгляту є визначення фольклорно-міфологічної основа твору: вивчення фольклорних і міфологічних мотивів, які можуть бути використані у творах, з'ясування, як вони обумовлюють структуру і зміст фентезі.

Учням також можна запропонувати висловити власну думку щодо прочитаного, поділитися враженнями від твору, запитати, чи є події актуальними для сьогодення вцілому, і для читача зокрема.

Завершальним етапом уроку є виконання творчого завдання, яке сприятиме розвитку їх мисленнєвих та комунікативних навиків.

Ця схема дозволяє комплексно підходити до вивчення фентезі, сприяючи розвитку учнів як аналітичних, так і творчих здібностей, критичного осмислення літературних творів, їх зв'язку з реальним життям.

Структура заняття може змінюватися залежно від конкретного літературного твору, проте основні аспекти, визначені вище, є ключовими для розкриття специфіки жанру фентезі та реалізації його виховного потенціалу. Особливу увагу слід приділяти творчим завданням, які можуть передавати практичне заняття за умови, що учні або групи учнів уже ознайомлені з твором та мають здібності його виконати.

Оскільки жанр фентезі тісно пов'язаний із магією, фантастичними персонажами та вигаданими світами, творчі завдання можуть мати різноманітний характер. Наприклад, учням можна запропонувати:

- перевтілитися в героїв твору;
- інсценізувати фрагмент;
- візувати героя на комп'ютері або намалювати на папері;
- розробити інший фінал твору або продовжити книгу;
- змоделювати ситуацію в реальному житті, де б можна було використати книжкову магію;
- доповнити текст іншими героями тощо.

Такі завдання не лише сприяють кращому розумінню твору, але й стимулюють розвиток уяви, творчих здібностей.

Як зазначалося вище, на заняття з української літератури доцільним є використання фронтальних, індивідуальних, групових чи парних видів роботи. Проте найбільшу увагу слід приділяти саме індивідуальним та груповим, оскільки вони сприяють глибокому осмисленню матеріалу. при цьому учитель виникає наставника, який може організувати процес вивчення фен тезу, пояснювати матеріал, наголовити на найважливішому, а далі учні самостійного вивчають текст на різних рівнях.

Під час проведення занять також можна використовувати різні методи та прийоми навчання:

— основним елементом майже кожного уроку є бесіда, оскільки вона виконує комунікативну функцію, створює сприятливе середовище для обговорення цікавих та актуальних питань змісту книги, що допомагає краще засвоїти інформацію;

— вирішення проблемних питань, зумовлених жанровими особливостями фентезі, в якому порушуються важливі морально-дидактичні та виховні аспекти, що потребують глибокого осмислення та обговорення;

— моделювання художньої дійсності та образів твору допоможе учням краще осягнути авторський задум та зрозуміти специфіку взаємин героїв, наприклад, через натальні карти;

— методи інтерактивного навчання дозволяють активно залучати учнів до процесу обговорення та аналізу, що сприяє кращому засвоєнню матеріалу та розвитку критичного мислення, наприклад: «брей-ринг», «мозковий штурм», «акваріум», «дебати» та ін.;

— творчі форми роботи сприяють розвитку уяви та зануренню у текст;

— рефлексія — це процес осмислення учнем свого досвіду, почуттів та думок, що виникли під час взаємодії з текстом фентезі. У контексті навчання цей процес є важливою частиною формування самостійності та критичного мислення учнів. Особливе значення рефлексії зростає в підлітковому віці, коли учні активно шукають відповіді на питання про себе, свій внутрішній світ і відношення до навколишнього світу.

Рефлексія дозволяє учням не тільки оцінити прочитаний твір, але й глибше усвідомити свої емоції та переживання під час читання, порівняти події та персонажів твору з реальними життєвими ситуаціями. Такий підхід до розвитку учням розвиває здатність до самопізнання та аналізу власних дій і рішень [73].

Основні аспекти рефлексії у процесі вивчення фентезу:

1. емоційне переживання твору. Учні мають можливість відповісти, які емоції викликав у них твір, які події чи персонажі залишили особливий відбиток. Це сприяє розвитку емоційної чутливості та формування здатності до самовираження;

2. зв'язок між літературним твором і реальним життям. Учні співставляють реалії фентезійного світу та їхнім повсюдного життя. Наприклад: моральний вибор героїв, цінності тощо;

3. осмислення персонажів і ситуацій. Учні повинні критично оцінити мотивацію вчинків персонажів, віднести їх до реальних життєвих ситуацій, поставити себе на місце героїв. Наприклад, чи правильно вчинив героя, чи можна застосувати його рішення в реальному житті, чи є моральні дилеми, подібні до тих, що він переживає;

4. формулювання власної точки зору. Завдяки рефлексії учні здобувають навички аргументації своєї думки;

5. критичне мислення. Рефлексія вимагає від учнів глибшого осмислення прочитаного матеріалу, виділення основних ідей і тем, порівняння різних точок зору на одну проблему. Це стимулює розвиток здатності до аналізу та оцінки літературних творів з різних перспектив.

6. особистісний ріст. Через рефлексію учні підтримують можливість усвідомити власне переконання та цінність, розвивати здатність до самооцінки, виявляти свою індивідуальність у розумінні творчості. Це може мати важливе значення для розвитку їх особистості, адже підлітки знаходяться на етапі формування власної ідентичності [73].

Ці методи й прийоми створюють сприятливі умови для всебічного вивчення фентезі, стимулювання творчої активності учнів, розвитку їх критичного мислення тощо.

3.4. Особливості вивчення роману «Гонихмарник» Дари Корній в ЗЗСО: практичні рекомендації

У сучасній системі освіти України відбувають суттєві зміни, зумовленні компетентнісним підхідом та реформами Нової української школи. Це стало причиною відсутності методичних рекомендацій щодо вивчення деяких тем з української літератури, серед яких специфіка фентезійної літератури.

Варто зазначити, що жанр фентезі розглядається на зарубіжній літературі через знайомство з творчістю Дж. Роулінг та Дж. Р. Р. Толкіна. Це пояснює наявність методичних розробок, орієнтованих на вивчення зарубіжного фентезі. Саме тому методика навчання сучасного українського фентезі залишаються малодослідженим явищем в методиці викладання української літератури. Певні методичні зауваги знаходимо у працях Н. Логвіненко [35].

Сучасна літературна освіта підлітків має формувати цілесну систему, яка враховує проблемно-тематичні, історико-хронологічні та жанрові аспекти. Системний принцип є ключовим для поступового ускладнення методів і прийомів навчання для учнів різних вікових груп, а також при формуванні переліку рекомендованих текстів для розгляду у ЗЗСО. Цього принципу дотримувались автори програм з української літератури.

Гідним прикладом українського жанру фентезі є роман «Гонихмарник» Дари Корній. Скорочено твір вивчається у 9 класі в межах широкої теми «Сучана молодіжна проза», на розгляд якої видвляється 17 годин. Орієнтовно саме на ознайомлення із постаттю письменниці і її твором відводиться 3 години. Авторами модельної навчальної програми «Українська література. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти» зазначено, що учні повинні знати таку інформацію: «Коротко про письменницю. Фентезійна повість. Українська мітологія та магія в основі творчого задуму й композиції твору. Романтична історія про кохання. Боротьба головної героїні за щастя у протистоянні добра і зла» [85, с. 142]. Крім того, вчитель повинен пояснити термін «міське фентезі», вказати жанрові його особливості.

Перший урок варто розпочати із знайомства з постаттю сучасної української письменниці Дари Корній та її творчим доробком. На другому уроці було б доцільно розглянути сюжетно-композиційні особливості твору та його проблемно-тематичне спрямування, а 3 – присвятити пообразному аналізу тексту.

Перш ніж перейти до вивчення поняття «міське фентезі», варто зробити актуалізацію опорних знань, оскільки раніше вже вивчалися інші різновиди фентезі:

- Що таке фентезі як літературний жанр? Чим він відрізняється від наукової фантастики чи казки?
- Які ключові характеристики жанру, в чому його унікальність?

- Що таке авторська світобудова у фентезі, і як вона впливає на сприйняття твору?
- Які типи магії зустрічаються у фентезійних творах? Введіть приклади.
- Чому фентезі часто зосереджується на боротьбі добра і зла?
- Які мотиви і образи фольклору та міфології вплинули на розвиток жанру фентезі?
- Чим відрізняється традиційне фентезі від сучасного українського фентезі?
- Які найвідоміші фентезійні твори ви знаєте? Чим вони привертають увагу читачів?
- Як фентезійні персонажі, зокрема маги, герої, чудовиська, розкривають ідеї та проблеми твору?
- Чому жанр фентезі стає дедалі популярнишим серед сучасних підлітків?
- Яке значення має жанр фентезі у вихованні цінностей і формуванні світогляду?
- Як впливає візуалізація (фільми, ігри, малюнки) на сприйняття літературного фентезі?
- Чи може фентезі бути засобом осмислення реальних соціальних і культурних проблем? Чому?
- Які технічні й художні прийоми автори використовують для створення фентезійних світів?
- Чим цікаві інші світи у фентезі? Чому вони так привертають увагу читачів?
- Які різновиди фентезі ви знаєте (епічні, міські, темні тощо), і чим вони відрізняються?
- Як фентезі сприяє розвитку творчої уяви читача?
- Чи можна назвати фентезі інструментом втечі від реальності? Чому?

При вивченні тексту роману «Гонихмарник» потрібно розповісти історію його створення, видання, оцінку критиків та читацьку відгуки про нього. Цю інформацію можуть подати самі учні у вигляді повідомлення, виконавши випереджувальне завдання. Матеріали можна знайти у бібліотеці або в інтернет-мережі.

Розробляючи завдання для текстового аналізу творів сучасної української фентезійної літератури, має дотримуватися таких принципів:

- поступового ускладнення завдань , що сприяють розвитку навиків самостійної роботи учнів у процесі їх виконання;
- врахування художніх особливостей твору, який розглядається;
- використання різних підходів до аналізу тексту;
- багатовекторний розгляд художнього тексту;
- застосування методик (комунікативна, інформаційно-комунікаційна і творча) на різних етапах опрацювання тексту;
- показ зв'язків твору з іншими з навчальної програми курсу тощо.

Ці критерії можуть максимально ефективно організувати процес вивчення фентезі, сприяючи глибокому розумінню текстів, формуванню критичного.

Сюжет роману характеризується жвавим розвитком подій і увагою до деталей. Тому для текстового вивчення твору доцільним буде пообразний аналіз. Перші ніж до нього перейти, необхідно обговорити фабулу, відповівши на питання:

- Яка структура твору?
- Зі скількох частин склдається роман?
- За яких обставин вперше зустрілись головні герої?
- Чи могла Аліна уникнути зустрічі з Кажаном?
- Коли проявлялись натури Кажана?
- Яка роль кохання у сюжеті?

При аналізі образів роману варто звернути увагу як на головних персонажів, Аліну та Сашка, так і на другорядних, оскільки вони мають в контексті розвитку подій важливе значення для формування особистостей героїв. На цьому етапі можна зіграти в гру «Впізнай героя за описом»: це може бути як командна робота або як індивідуальна – залежить від вчителя який самостійно зачитує цитати з твору, або ж це командна робота, де учні, розділившись на дві команди, почергово ставлять суперникам завдання у вигляді цитатної характеристики героїв для розгадування.

Крім того, на основі знання тексту дітям під час уроку можна запропонувати скласти кросворд, ребус чи натальну карту героя.

Домашнє завдання учні виконують індивідуально, наприклад, це може бути творча робота «Продовж розповідь», «Зміни фінал» або «Склади власну фентезійну історія» тощо.

Отже, сучасна система освіти України переживає суттєві зміни, пов'язані з реформами Нової української школи. У контексті викладання української літератури з'являються нові виклики, зокрема, відсутність методичних рекомендацій щодо вивчення фентезійної літератури, зокрема творів сучасних українських авторів.

Роман «Гонихмарник» Дари Корній є яскравим прикладом українського фентезі, який вивчається у 9 класі в межах теми «Сучасна молодіжна проза». Методика вивчення фентезійних творів потребує комплексного підходу, який включає багатовекторний аналіз тексту, використання різноманітних методик і активних форм навчання, таких як ігрові вправи, творчі завдання та інтерактивні обговорення. Це сприяє формуванню критичного мислення, розумінню культурних зв'язків і цінностей, а також інтегруванню жанру фентезі в освітній процес як засобу виховання і духовного розвитку учнів.

Таким чином, вивчення роману «Гонихмарник» не лише розкриває багатогранність жанру фентезі, а й демонструє важливість його застосування

для формування цілісного світогляду молоді, в якому поєднуються національні традиції та сучасність.

ВИСНОВКИ

Аналіз літературознавчих праць засвідчує, що поняття «фантастика», «фантастичне» притаманне художньою літературі. У кваліфікаційній роботі опрацьовано та систематизовано теоретичні та методологічні положення щодо вивчення фантастики як літературного жанру,з'ясуванні її особливостей та визначенні специфічних рис.

Загалом, фантастична література має важливе, виховне значення для людства, що прослідкуємо протягом багатьох століть, оскільки бере свій початок з найдавніших часів, від доби Античності.

Наукове осмислення жанру відбулося аж у XX ст., коли починають з'являтися різні за змістом та жанровими ознаками твори які породжували численні дискусії щодо класифікації текстів та розуміння природи походження фантастичного елементу.

Серед найпоширеніших жанрів фантастики виділяють: наукову фантастику (базується на наукових концепціях та передбаченнях майбутнього), фентезі (поєднує реальність з магією, міфологічними істотами та казковими елементами) та жахи. До цієї кагорти також можна додати утопію (описує ідеальне суспільство) на антиутопію (зображує ідеальне суспільство, існування в якому згодом перетворюється на жах).

Одиним із найпопулярніших сьогодні серед письменників та читачів жанрів фантастики є фентезі, зміст якого ґрунтується на поєднанні ірреальних та реальних мотивів, а головна ідея базується на протистиянні добра і зла. Однією з жанрових ознак фентезі є використання фольклорних та міфологічних джерел для творення художньої катрпини тексту.

Питання класифікації фентезійної літератури у літературознавчих працях є досить поширеним, оскільки до сьогодні немає чітких критеріїв для цього. У межах фентезі виокремлюють такі різновиди: героїчне фентезі; епічне фентезі; гумористичне фентезі; міське фентезі; історичне фентезі;

ігрове фентезі; дитяче або казкове фентезі; ліричне фентезі; темне фентезі; технофентезі

Дара Корній – одна з найпопулярніших сучасних українських письменниць у жанрі фентезі. Її твори відрізняються яскравими образами, цікавими сюжетами та глибоким психологізмом. Авторка вдало поєднує українську міфологію з сучасними реаліями, створюючи унікальний світ. Її творчість сприяє популяризації української літератури, особливо серед молоді. У літературних колах отримала звання «української Стефані Майер» та королеви фентезі. У творчому доробку письменниці ціла низка фентезійних текстів, кожен з яких є відображення її авторського стилю, основними ознаками якиго є: наявністю міфологічної основи та національної ідентичності, широке використання образів-символів, наділені людськими рисами міфічні істоти, порушується гендерна проблематика та зображаються сильні жіночі образи: авторка створює виразні, сильні жіночі образи, які часто стають центром художнього світу. У цьому аспекті вона продовжує тенденцію сучасної жіночої прози, підкреслюючи значення жінки в національній культурі та літературі, поєднання традиційних і новаторських елементів, мовна своєрідність: письменниця використовує зменшувально-пестливі форми імен (наприклад, Маронько, Ягілка), демонструє багатство лексики народної, діалектної мови, що надає її текстам теплої, інтимної тональност, естетизація простору та часу.

Тобто, в основі творчийого методу Дари Корній синтез міфопоетики, символіки, українських традицій і жанрової природи фентезі. що Це робить її творчість яскравим явищем української літератури.

Дебютним романом Дари Корній, який приніс авторці славу, визнання, є «Гонихмарник». За жанром різновидом – це міське фентезі. Події розгортається у легендарному і таємничому Львові, у Карпатських горах, у селі на Волині, у Лондоні. У творі виокремлено такі жанрові ознаки фентезі, як: наявність ірреального світу, магії та фольклорних образів, авантюрність

сюжету, перевага в твору надається його гороям, їхнім почуттям та емоціямї, а не фантастичному, показано боротьбу добра зі злом як основу фентезійного жанру, потойбічний світ, творча свобода автора щодо побудови сюжету.

У романі тісно переплітається реальне життя та міфологія Карпат, а головна сюжетна лінія – це історія жертовного кохання Аліни та Сашка . Крім того, описані події маєть фольклорних підґрунтя.

Опрацьовані навчальні програми з української літератури для середньої\ та старшої школи передбачають вивчення творів фантастичної літератури у кожному класі. Бліьш детально учні знайомляться і з жанровими формами та текстами фантастичної літератури у 5-9 класа, а в 10-11 фантастичне розглядається як елементи художнього твору. Фентезійна проза Дари Корній також вивчається у школі: як вибіркова складова у 5 класі розглядається твір «Чарівні істоти українського міфу», а у 6 – «Петрусь химородник», у 9 класі обов'язково скорочено вивчається роман «Гонихмарник», а на позакласне читання виноситься роман «Крила кольору хмар».

При вивченні текстів фентезі у школі необхідно враховувати вік учінів, їхній рівень розвитку, потреба, зацікавлення, оскільки від цього залежить сприйняття/несприйняття, розуміння/нерозуміння тексту. особливо важливими є такі твори для читаття у підлітковому віці, тому що вони стають хоришщим прикладом для виховання, яскраво демонструють добрі та злі наміри тощо. Розглядаючи ро ман «Гонихмарник» на уроках української літератури, рекомендуємо відповідно до діючої програми матеріал подавати протягом 3 уроків, де перший – це знайомство з автором, загальна характеристика твору, вивчення специфіки міського фентезі, другий – це детальне вивчення твору на жанровому, пробленмно-тематичному та сюжетно-композиційному рівнях, третій – пообразний цитатний розгляд твору.

Варто відзначити, що кількість творів жанру фентезі останнім часом

значно зросла в Україні та за її межами, а це, в свою чергу, розширює наукові горизонти для дослідників, оскільки вони потребують детального аналізу на науковому та методогічному рівнях, особливо гостро зараз стоїть питання методичних рекомендацій щодо проведення уроків української літераутри в умовах Нової української школи . Крім того, творчість Дари Корній також потребує глибшого уже існуючих текстів, первинного аналізу цьогорічних «Гонихмарниця», компаративного аналізу тощо. У цьому й виявляється перспектива подальших досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Авантюрний роман. URL : https://ukrlit.net/info/dict/xwv2d.html (дата звернення : 23.11.2024).

2. Авраменко О. Погляд на фентезі. *Книжковий клуб плюс*. 2006. № 10. С. 23–24.

3. Архипова В. П., Січкар С. І., Шило С. Б. Модельна навчальна програма «Українська література. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти. 2021. 27 с. URL : https://www.umoloda.kiev.ua /number/2709/164/94873 (дата звернення : 29.11.2024).

4. Бачинська К. Дара Корній : Вітчизняне фентезі видавці не дуже шанують. *Україна молода :* Бойова газета героїчної нації. Рубрика «Культура». Вип. № 122. 18.09.2015. URL : https://www.umoloda.kiev.ua /number/2709/164/94873 (дата звернення : 09.11.2024).

5. Белімова Т. Традиційний український міфопростір у фантастичних романах Дари Корній. Слов'янська фантастика : зб. наук. пр. Київ : Освіта України, 2015. 526 с.

6. Білецький О. «Сонячна машина» В. Винниченка. Київ : Дніпро, 1990. С. 121–131.

7. Буйвол О.В. До проблеми жанрової класифікації фентезі. *Мова і культура.* Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2009. Вип. 11. С. 238– 245.

8. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.

9. Войтович В. М. Українська міфологія. Київ : Либідь, 2002. 662 с.

10. Войтович В. Міфи та легенди давньої України. Тернопіль : Навчальна книга Богдан. 2005. 392 с.

11. Волинський К. Фантаст Василь Бережний. Вибрані твори. Науково-фантастичні повісті та оповідання. Київ : Дніпро, 1988. С. 5–16.

12. Гладка Д. Фентезі як жанр літератури: теоретичні аспекти дослідження. *Поділля. Філологічні студії* : електронний збірник наукових

праць. Головний редактор М. Торчинський. Хмельницький, 2024. Випуск 17. Том 2. С. 17–24.

13. Гнатюк В. Нарис української міфології. Львів : Інститут народознавства НАН України, 2000. 264 с.

14. Гоголєва С. А. Вплив готичного роману на жанр фентезі та його роль у становленні жанру. *Наука і освіта*. 2007. № 3. С. 166–167.

15. Гримич М. Християнство народне. Енциклопедія історії України у 10 т. Київ : Наукова думка, 2013. Т. 10. 784 с.

16. Гурдуз А. «Крила кольору хмар» Дари Корній і Тали Владмирової: Проблеми традиції й новаторства в романі. *Літератури світу : поетика, ментальність і духовність*. Кривий Ріг, 2015. №. 6. С. 19–28.

17. Гурдуз А. І. Метагероїня романів Дари Корній. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського.* 2015. № 2(16). С. 61–67.

18. Гурдуз А. І. Міжкультурний діалог як проблема українського фентезі XXI століття. *Науковий вісник Миколаївського державного університету ім. В. О. Сухомлинського.* 2014. № 4.14. С. 63–69.

19. Гурдуз А. Міфопоетика роману Дари Корній «Щоденник Мавки». *Studia methodological :* зб. наук. праць пам'яті д-ра філол. наук, проф., акад. Академії ВШ України Р. Гром'яка (1937–2014). Тернопіль, 2015. № 40. С. 307–312.

20. Гурдуз А. Роман Дари Корній «Гонихмарник»: місце в мистецькому контексті з погляду традиції й новаторства. Українознавчий альманах. 2012. № 9. С. 229–235.

21. Давидюк В. Українська міфологічна легенда. Львів : Світ, 1992. 176 с.

22. Девдюк І. Основні тенденції розвитку світової літератури першої половини XX ст. *Зарубіжна література в школах України.* 2012. № 7–8. С. 68–71.

23. Дев'ятко Н. Можливості впливу сучасних жанрів : фантастика, фентезі, казка. *Український фантастичний оглядач (УФО)*. 2009. № 1 (7). С. 59–66.

24. Дяченко М., Дяченко С. Погляд на фентезі. *Книжковий клуб плюс*. 2006. № 10. С. 37.

25. Етимологічний словник української мови : у 7 т. Т. 3. Київ : Наукова думка, 1989. 552 с.

26. Жаданова Т. В. Жанр фентезі вчора, сьогодні, завтра. *Вісник ХНУ*. Серія : Філологія, 2014. № 632. С. 283–286.

27. Заброцький М. М. Вікова психологія : навч. посібник / М. М. Заброцький. Київ : МАУП, 1998. 92 с.

28. Карацупа В.Українська фантастика XIX – початку XX століть. *Вісник Львівського університету*. 2011. № 6. С. 215–242.

29. Ковалів Ю. Літературознавча енциклопедія : в 2 т. Київ : ВЦ «Академія», 2007. Т. 1. 624 с.

30. Ковалів Ю. Літературознавча енциклопедія: у 2 т. Київ : ВЦ «Академія», 2007. Т. 2. 622 с.

31. Корній Дара. Гонихмарник : роман. Харків : Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2010. 336 с. URL : http://bukvoid.com.ua/reviews/books/2016/03/12/105443.html (дата звернення : 09.11.2024).

32. Корній Дара. Зворотній бік світла: роман. Харків : Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2012. 320 с.

33. Корній Дара. Зворотній бік темряви : роман. Харків : Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2013. 320 с.

34. Корній Дара. Зірка для тебе: роман Харків : Книжковий Клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2019. 319 с.

35. Корній Дара, Владмирова Тала. Зозуляти зими: роман. Харків : Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2014. 350 с.

36. Корній Дара, Владмирова Тала. Крила кольору хмар: роман Харків :

Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2015. 320 с.

37. Корній Дара. Місяцівна : роман. Харків : «Вівіт», 2019. 352 с.

38. Корній Дара. Петрусь-химородник : роман. Харків. 2015. 256 с.

39. Корній Дара. Сузір'я Дів:збірник оповідань. Харків : «Віват». 2018. 288 с.

40. Корній Дара. Тому, що ти є : роман. Харків : Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2018. 338 с.

41. Корній Дара. Щоденник Мавки : роман. Харків : Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2014. 310 с.

42. Кохання, хвороба, життя і смерть у творчості Дари Корній. URL : http://bukvoid.com.ua/reviews/books/2016/03/12/105443.html (дата звернення : 09.11.2024).

43. Кухар-Онишко О. С. Індивідуальний стиль письменника : генезис, структура, типології. Київ : Вища школа, 1985. 175 с.

44. Леоненко О. Жанр фентезі в українській прозі кінця XX – початку XXI століття: автореф. дис. … канд. філол. наук : 10.01.01. Черкаси, 2010. 20 с.

45. Логвіненко Н. Від фольклорної фантастики до сучасного українського фентезі. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2010. № 11. С. 36–40.

46. Логвіненко Н. Фентезі як вид фантастичної прози. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2014. № 5. С. 38–40.

47. Логвіненко Н. Сучасне українське фентезі. Навчальна програма курсу за вибором. 8–9 класи. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2014. № 2. С. 35–39.

48. Логвіненко Н. Трансформація міфологічно-фольклорних традицій у творах сучасного українського фентезі. *Слов'янська фантастика*: збірник наукових праць. Київ : «Освіта України», 2015. С. 134–143.

49. Ломазова К. Реалії та деформації придуманих світів. Дніпро, 1991. С. 191–197.

50. Майдаченко П. Комічне в сучасній українській прозі. Київ, 1991. С. 143–198.

51. Манахов О. Літературна традиція і жанр фентезі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.* Серія : Філологія. 2014. Т. 2. С. 115-117. URL : file:///D:/%D1%81%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B8%20%D0%BA%D0%B0%D1%84%D0%B5%D0%B4%D1%80%D0%B8/2024-2025/%D0%9C%D0%B0%D0%B3%D1%96%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B8%202023%20%D1%80/%D0%9C%D0%B0%D0%B3%D1%96%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B8%20_%20%D0%93%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D0%BA%D0%B0%20%D0%94%D0%B0%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%B0/%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B5/29.pdf (дата звернення : 19.11.2024)

52. Мастиляк В. Сучасні уявлення про фантастику як різновид літератури. *Studia methodologica*. 2002. №. 12. С. 89–95.

53. Мелетинський Є. Міф у романі XX століття. *Всесвіт.* 1997. № 3. С. 155–163.

54. Миропольська Є. В. Виховний аспект навчального курсу «Міфологія як феномен культури». *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. 2017. № 21 (2). С. 67–78.

55. Мовчан Р. В., Молочко С. Р., Дроздовський Д. І., Коваленко Л. Т., Фасоля А. М., Цимбалюк В. І. Українська література: Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 10–11 класи (рівень стандарту). 2016. 41 с. URL : https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv (дата звернення : 9.12.2024)

56. Наєнко М. Міфи і міфологія. *Наукові записки*. Серія : «Філологічні науки». Кіровоград, 2003. № 50. С. 264–279.

57. Новий тлумачний словник української мови : У 3 т. (Вид. друге,

випр. ; укл. В. Яременко, О. Сліпушко). Київ : Аконіт, 2006. Т. 1. 926 с.

58. Олійник С. Інтермедіальні зв'язки українського фентезі. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна.* Серія : Філологія. Художня проза у дзеркалі наративних стратегій. Вип. 76. С. 171-276.

59. Пагутяк Г. Україна без гоблінів. *Корій Дара. Звтній бік світла.* 111 с. URL : https://www.rulit.me/books/zvorotnij-bik-svitla-read-358668-1.html (дата звернення : 8.12.2024)

60. Папуша І. Зарубіжна література. 11 клас. Тернопіль : Підручники і посібники, 2002. 705 с.

61. Пахаренко В. Основи теорії літератури. Київ: Генеза, 2009. 296 с.

62. Поліщук Я. Міфологічний горизонт українського модернізму. Івано-Франківськ, 2002. 392 с.

63. Попроцька А. В. Жанр фентезі: особливості становлення та визначальні характеристики. *Актуальні проблеми філології та методики викладання іноземних мов у сучасному мультилінгвальному просторі: Матеріали Всеукраїнської науково-теоретичної конференції.* / Гол. ред. Ямчинська Т. І. 26-27 квітня 2017 року. Вінниця: ТОВ "Нілан-ЛТД", 2017. С. 218.

64. Примаченко А., Сазонова О. Особливості міфопоетики слов'янського фентезі в авторській інтерпретації Дари Корній і Тали Владмирової. Філологічний дискурс : зб. наук. праць. 2019. Вип. 9. С. 158–168.

65. Рефлексія на уроці: методика організації та прийоми проведення. 12.06.2020. URL : https://osnova.com.ua/refleksiya-na-urotsi-metodika-organizatsii-ta-priyomi-provedennya/?srsltid=AfmBOorXcAdAXXvpDIj66sSSqtLr_Zbqq-niWIGO5GZF_1OBI1hD27JW (дата звернення : 10.12.2024)

66. Сабат Г. У лабіринтах утопії та антиутопії. Дрогобич : Коло, 2002. 160 с.

67. Сергєєнкова О. П. Вікова психологія : навч. посіб. / О. П. Сергєєнкова, О. А. Столярчук, О. П. Коханова, О. В. Пасєка. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 376 с.

68. Ситченко А.Л. Визначення індивідуального стилю письменника на основі структурування поняття. *Дивослово.* 2002. № 5. С. 48–50.

69. Словник-довідник літературознавчих термінів / Упор. : О.В. Бобир, В.Й. Буденний, О.Б. Мамчич, Н.П. Нікітіна ; за ред. О.В. Бобиря. Чернігів : ФОП Лозовий В.М., 2016. 132 с.

70. Стужук О. Художня фантастика як теоретична проблема. *Слов'янська фантастика* : збірник наукових праць / кол. ред. Г. Ф. Семенюк та ін. Київ : ВПЦ Київський університет, 2012. С. 52–65.

71. Темпоральна фантастика. URL : https://uk.wikipedia.org (дата звернення : 09.11.2024).

72. Ткаченко Р. Світ науки в інтерпретації В. Винниченка і Ю. Смолича (на матеріалі науково-фантастичного роману «Сонячна машина» і трилогії «Прекрасні катастрофи»). Київ : «Освіта України», 2015. С. 514–522.

73. Токмань Г. Л. Методика навчання української літератури в середній школі : підручник. Київ : ВЦ «Академія», 2012. 312 с.

74. Трокай А. Фантастика і фентезі в сучасній українській літературі. *Бібліотена планета.* 2010. № 2. С. 28–30.

75. Усатенко Г. О., Фасоля А. М. Програма: Українська література 10-11 класи. Профільний рівень. 2017. 64 с. URL : https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2018-2019/ukr.lit.-10-11-profilnij-riven.pdf (дата звернення : 29.11.2024).

76. Фесенко В. Література і живопис: інтрмедіальний дискурс : навчальний посібник. Київ : Вид. центр КНЛУ, 2014. 398 с.

77. Франко І. Марія Маркович (Марко Вовчок). Посмертна. *Зібрання творів* : у 50 т. Київ : Наук. думка, 1982. Т. 37. 677 с.

78. Хороб С. Жанр слов'янського фентезі : Володимир Арєнєв «Бісова

душа, або заклятий скарб». *Султанівські читання*. 2016. №. 5. С. 210–221.

79. Хороб С. Жанрові особливості української фантастики кінця XX – початку XXI століття: дис. … канд.. філ. наук : 10.01.0. Івано-Франківськ, 2017. 234 с.

80. Чорна Н. Українська фантастика сьогодні. *Радянське літературознавство*. 1977. № 5. С. 45–52.

81. Чернявська О. До питання класифікації жанру фентезі. *Літературознавчі студії*. Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України. 2015. № 1(2). С. 323–331.

82. Шкуров Є. Наукова фантастика у теоретичному дискурсі *Літературознавчі студії*. 2013. № 39 (2). С. 482–487.

83. Шпиталь А. Роман про майбутнє, яке не повинно настати. *Слово і час*. 2011. № 8. С. 70–76.

84. Яспес К. Світ і Бог. *Психологія світоглядів*. 2009. № 6. С. 372–379.

85. Яценко Т. О., Пахаренко В. І., Слижук О. А., Тригуб І. А. Модельна навчальна програма «Українська література. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти. 2023. 152 с. URL : https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2023 /Model.navch.prohr.5-9.klas/Movno-literat.osv.hal/Ukrayinska.literatura.7-9-kl.Yatsenko.ta.in.26.07.2023-1.pdf (дата звернення : 29.11.2024).

86. Baldick C. The Oxford dictionary of literary terms. New York, 2001. 1765 p.